EIROPAS CENTRĀLĀ BANKA

EUROSISTĒMA

KĀ EURO KĻUVA PAR MŪSU NAUDU

ĪSA EURO BANKNOŠU UN MONĒTU VĒSTURE

KĀ EURO KĻUVA PAR MŪSU NAUDU

ĪSA EURO BANKNOŠU UN MONĒTU VĒSTURE

IEVADVĀRDI 7

1. NODAĻA. 10 SAGATAVOŠANĀS GADI 9

Euro banknošu un monētu emisija 10

Valūtas nosaukuma un euro simbola € rašanās 10

Nominālvērtību noteikšana 12

Jaunās valūtas ieviešanas laiks 12

2. NODAĻA. DIZAINS 17

Banknošu dizaina tēmas izvēle 18

Ērti lietojamu banknošu veidošana 22

Dizainu vērtēšana 22

Konsultācijas ar sabiedrību un galīgais lēmums 24

Euro monētu dizaina veidošana 28

Galīgā dizaina sagatavošana 30

Pielikums. Izvilkums no euro banknošu sērijas dizaina apraksta 33

3. NODAĻA. IZGATAVOŠANA 35

Banknošu prototipu iespiešana 36

Izmēģinājuma banknotes 36

Iespiedplašu izgatavošana 37

Pirmsražošanas sērijas iespiešana 38

Kvalitātes vadības sistēmas izveide 40

Ar piegādātājiem saistītie juridiskie un drošības jautājumi 41

Papīra izgatavošana 42

Drukāšana 44

Euro banknošu liela apjoma ražošanas vadība 48

4. NODAĻA. IEVIEŠANA 51

Nepieciešamā banknošu skaita aprēķināšana 52

Banknotes apgrozībā un banknošu krājumi 54

Krājumu vadības plāns euro ieviešanas laikā 55

Banknošu un monētu savlaicīga piegāde 56

Priekšpiegādes pirmā un otrā fāze 59

Skaidrās naudas ieviešanas atvieglošana mazumtirgotājiem 60

Euro skaidrās naudas laišana apgrozībā 60

Nacionālo valūtu banknošu un monētu izņemšana no apgrozības 62

Bankomātu un tirdzniecības automātu pielāgošana 64

Nacionālo banknošu apmaiņa pēc nominālvērtības 66

5. NODAĻA. KOMUNIKĀCIJA 69

Sabiedrības sagatavošana euro ieviešanai skaidrās naudas apritē 70

Informācijas kampaņa "Euro 2002" 72

Partnerības programma 73

Valstu veiktie komunikācijas pasākumi 74

Pētījums par kampaņu 76

Kampaņas interneta lapa 78

Preses aktivitātes un sabiedriskās attiecības 79

Kampaņa plašsaziņas līdzekļos 80

6. NODAĻA. EURO BANKNOŠU PRETVILTOŠANAS ELEMENTI 83

7. NODAĻA. PAŠREIZĒJĀ UN TURPMĀKĀ ATTĪSTĪBA 89

KĀ EURO KĻUVA PAR MŪSU NAUDU

IEVADVĀRDI

Eiropas vienotā valūta – euro – radās 1999. gada 1. janvārī. Tomēr vēl trīs gadus tā bija tikai "virtuāla" nauda, kuru izmantoja galvenokārt bankas un finanšu tirgi. Vairākumam cilvēku tā kļuva par reālu – redzamu un taustāmu – naudu tikai 2002. gada 1. janvārī. Šajā dienā sākās euro banknošu un monētu ieviešana. Tagad tās ir vairāk nekā 300 milj. Eiropas iedzīvotāju ikdienas dzīves daļa.

Jaunās skaidrās naudas – tāpat kā pašas valūtas – ieviešana 12 Eiropas valstīs bija vēsturisks notikums, kas prasīja gadiem ilgu rūpīgu plānošanu un gatavošanos. "Kā euro kļuva par mūsu naudu" ir stāsts par vēsturi. Tas apraksta ilgo lēmumu un pasākumu procesu, kas ļāva skaidrajai naudai no rasēšanas dēļa nonākt spiestuvē, no centrālās bankas – makā.

Eiropas Centrālajai bankai (ECB), euro zonas valstu centrālajām bankām un valdībām, Eiropas Komisijai, banknošu spiestuvēm, naudas kaltuvēm, kā arī daudzās citās nozarēs, īpaši bankās un tirdzniecībā, strādājošajiem nācās atrisināt daudzus sarežģītus jautājumus, kā arī pārvarēt grūtības un riskus.

Loģistikas jomā gatavošanās banknošu un monētu ieviešanai sākās jau 1992. gadā, kad neviens vēl nezināja, kā tās izskatīsies, un kad jaunajai valūtai vēl pat nebija galīgā nosaukuma. Dizaina jautājums tika atrisināts 1996. gadā, kad ECB priekštecis – Eiropas Monetārais institūts – konkursa rezultātā izvēlējās galīgos banknošu dizaina paraugus. Līdz 1998. gadam jau bija sākusies izmēģinājuma laidiena drukāšana. Skaidrās naudas piegāde bankām un veikaliem sākās četrus mēnešus pirms euro ieviešanas dienas jeb € dienas – 2002. gada 1. janvāra. Šajā laika posmā euro zonā pārveidoja miljoniem bankomātu un tirdzniecības automātu.

Sagatavošanas darbu būtiska sastāvdaļa bija arī sabiedrības informēšana. Ikvienam bija jāzina, kā izskatīsies euro un kā varēs apmainīt vecās valūtas pret jauno. Informācija tika izplatīta cik vien iespējams plaši, izmantojot reklāmu TV un presē, internetu un citus kanālus, un izšķiroša nozīme bija 2002. gada euro informācijas kampaņai, ko īstenoja ECB un 12 euro zonas valstu nacionālās centrālās bankas. Arī valdības un valsts iestādes, kā arī komercstruktūras un brīvprātīgās organizācijas, cieši sadarbojoties, gādāja, lai informācija sasniegtu ikvienu. Tādējādi ieviešana norisēja raiti, un jaunās banknotes un monētas kļuvušas par mūsu dzīves neatņemamu sastāvdaļu gan pašu mājās, gan ārvalstīs. Ceru, ka jums būs interesanti lasīt par to, kā tas notika – kā euro skaidrā nauda kļuva par mūsu naudu.

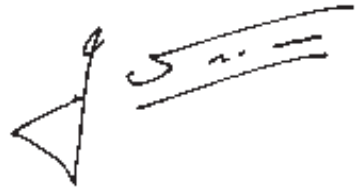

Žans Klods Trišē *(Jean-Claude Trichet)*
Eiropas Centrālās bankas prezidents

I. NODAĻA

10 SAGATAVOŠANĀS GADI

Limburgas valdības ēka Māstrihtā, kurā tikās ECB Padome, lai atzīmētu 1992. gadā parakstītā Māstrihtas līguma 10. gadadienu.

EURO BANKNOŠU UN MONĒTU EMISIJA

Euro banknotes un monētas tika laistas apgrozībā 2002. gadā, taču plānošana un gatavošanās to ieviešanai sākās jau 20. gs. 90. gadu sākumā. 1992. gada 7. februārī Māstrihtā tika parakstīts Līgums par Eiropas Savienību. Tajā tika izklāstīta Eiropas Centrālās bankas (ECB), kā arī 12 euro zonas valstu valdību un centrālo banku kompetence saistībā ar euro skaidrās naudas emitēšanu. Līgums paredz, ka ECB ir ekskluzīvas tiesības atļaut banknošu emisiju euro zonā, savukārt tās emitēt var gan ECB, gan nacionālās centrālās bankas (NCB). Tomēr, tā kā ECB neveic nekādas skaidrās naudas operācijas, NCB ir tās, kuras laiž apgrozībā, izņem no apgrozības, apstrādā un uzglabā banknotes.

Apgrozībā esošās banknotes fiksētā proporcijā tiek atspoguļotas ECB un NCB bilancēs neatkarīgi no tā, kurā valstī tās reāli atrodas apritē. Patiesībā vairs nav iespējams noteikt, cik banknošu atrodas apgrozībā atsevišķās valstīs, jo euro zonā norisinās neuzskaitītas pārrobežu naudas plūsmas, piemēram, tūrisma rezultātā.

Par euro monētām atbild valstu valdības. Tās koordinē Eiropas Komisija Briselē. Euro zonas valstu valdības ir euro monētu likumīgi emitenti un tāpēc atbild par monētu dizainu un tehniskajām iezīmēm, kā arī par to kalšanu. Savukārt ECB pienākums ir katru gadu apstiprināt emitējamo euro monētu apjomu, turklāt tā darbojas kā neatkarīgs izkalto monētu kvalitātes vērtētājs.

VALŪTAS NOSAUKUMA UN EURO SIMBOLA € RAŠANĀS

Eiropadomes sanāksmē Madridē 1995. gada decembrī Eiropas valstu vadītāji pieņēma lēmumu par valūtas jauno nosaukumu – euro. Pārējie priekšlikumi tika noraidīti to nacionālās ievirzes dēļ. Daži no priekšlikumiem bija dukāts *(ducat)*, ekijs *(ecu)*, florīns *(florin)*, frankens *(franken)* vai priedēkļa "euro" pievienošana jau esošajiem valūtu nosaukumiem, piemēram, euromarka. Tika panākta vienošanās, ka nosaukumam jābūt vienādam visās Eiropas Savienības (ES) oficiālajās valodās (ņemot vērā dažādos alfabētus) un viegli izrunājamam. Un – vissvarīgākais – tam bija jābūt vienkāršam un raksturīgam Eiropai.

Valūtai vajadzēja arī simbolu. Tāpat kā nosaukumam, arī simbolam bija nepārprotami jāsaistās ar Eiropu, tam bija jābūt viegli rakstāmam un pievilcīgam. Eiropas Komisijas speciālistu sagatavotajā sarakstā bija iekļauts 30 variantu. Tika atlasīts 10 variantu, par kuriem veica sabiedriskās domas aptauju. No šiem variantiem izvēlējās divus iespējamos simbolus. Galīgo izvēli izdarīja tā laika Eiropas Komisijas priekšsēdētājs Žaks Santērs *(Jacques Santer)* un ekonomikas un finanšu lietu komisārs Īvs Tibo Desilgī *(Yves-Thibault de Silguy)*.

Euro simbola iedvesmas avots bija grieķu burts epsilons kā Eiropas civilizācijas šūpuļa atspoguļojums. Protams, E ir vārda Eiropa pirmais burts. Divas izteiktās, paralēlās, horizontāli izvietotās līnijas iecerētas kā valūtas stabilitātes simbols. Oficiālais euro saīsinājums – EUR – reģistrēts Starptautiskajā Standartizācijas organizācijā (ISO).

© Eiropas Kopiena, 2006. gads

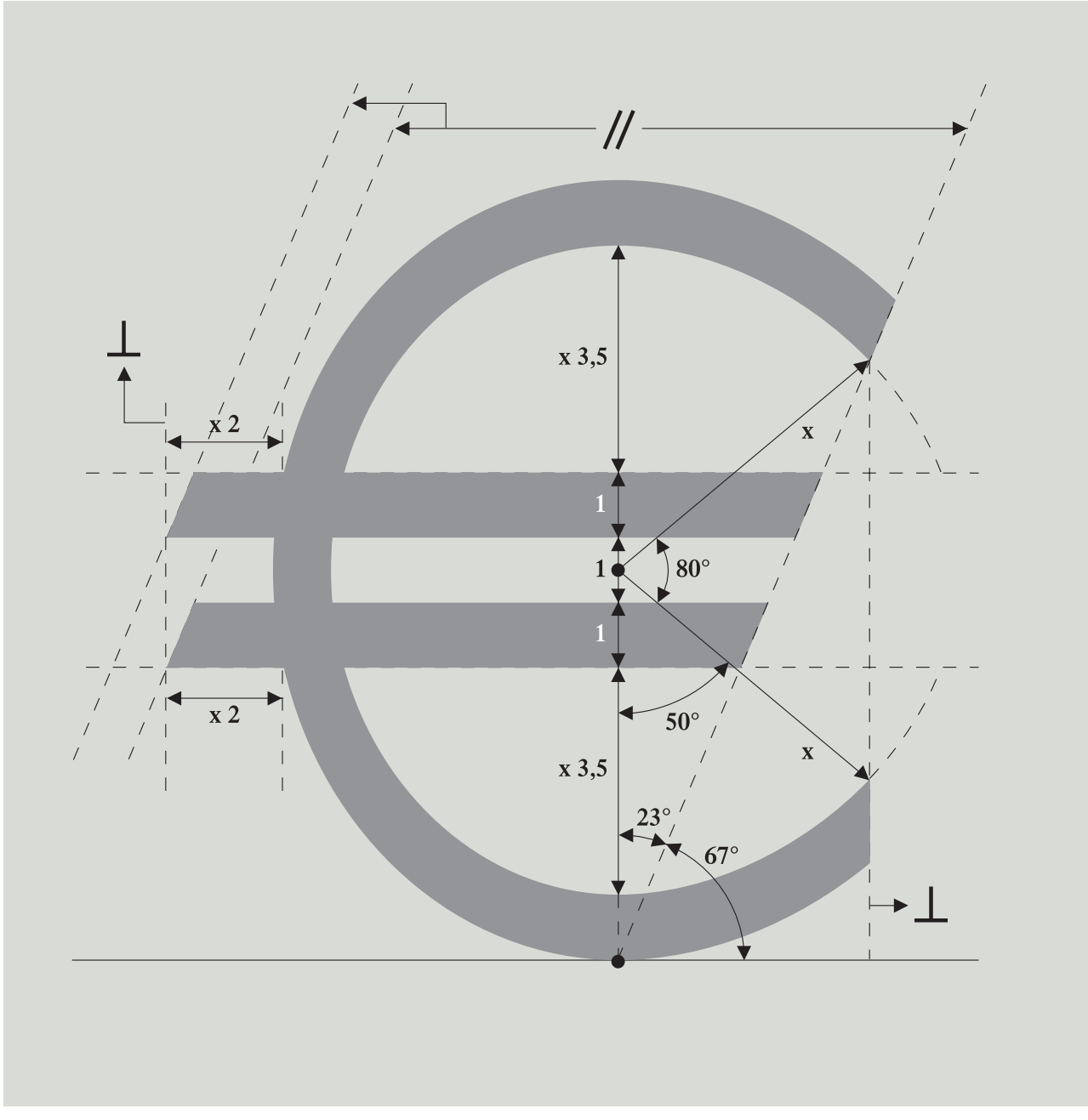

Euro simbols saskaņā ar ISO standartiem.
Divu paralēlo līniju mērķis ir simbolizēt valūtas stabilitāti.

NOMINĀLVĒRTĪBU NOTEIKŠANA

ECB priekšteča – Eiropas Monetārā institūta (EMI) – Padome 1994. gada novembrī pieņēma lēmumu par nominālu rindu 1, 2 un 5, ko veido septiņu nominālvērtību euro banknotes – 10 euro un 100 euro, 20 euro un 200 euro un 5 euro, 50 euro un 500 euro. Šāda rinda atbilst parastajam dalījumam pa nomināliem, kāds ir lielākajai daļai pasaules valūtu, kā arī ES Ekonomikas un finanšu lietu padomes (ECOFIN) apstiprinātajām euro monētu nominālvērtībām – 1 cents, 10 centu un 1 euro, 2 centi, 20 centu un 2 euro, 5 centi un 50 centu.

Pēc rūpīgas izvērtēšanas tika pieņemts lēmums, ka būs arī ļoti augstas nominālvērtības – 500 euro – banknote. Sešās euro zonas valstīs (Austrijā, Beļģijā, Vācijā, Itālijā, Luksemburgā un Nīderlandē) pirms euro skaidrās naudas ieviešanas jau bija nacionālās naudas zīmes ar vērtību no 200 līdz 500 euro, un tās tika arvien plašāk izmantotas. Piemēram, 2000. gadā 1 000 Vācijas marku banknošu pieprasījums (vērtība ekvivalenta 511 euro) bija 15 reižu lielāks nekā 1975. gadā un veidoja 34% no apgrozījumā esošo Vācijas marku kopējās vērtības. Turklāt ārpus Eiropas Savienības esošajās valstīs ar relatīvi nestabiliem monetārajiem režīmiem, kurās ir augsta inflācija un/vai zema uzticība banku sistēmai, iedzīvotāji bieži veido skaidrās naudas uzkrājumus zemas inflācijas valūtās. Pirms euro banknošu ieviešanas tika uzkrātas naudas zīmes ar augstu nominālvērtību, piemēram, 1 000 Vācijas marku banknotes.

Trīs ES valstis – Grieķija, Itālija un Austrija – pirms euro ieviešanas lietoja banknotes ar ļoti zemu nominālvērtību (zemāku par 2 euro). Tomēr, laižot apgrozībā gan ļoti augstas, gan ļoti zemas nominālvērtības banknotes, būtu jāizlaiž naudas zīmju sērija ar pārāk daudzām nominālvērtībām. Turklāt tās nebūtu tik ērti lietojamas un to apstrāde un uzglabāšana kļūtu daudz sarežģītāka. Tāpēc tika nolemts, ka monēta ar augstāko nominālvērtību būs 2 euro un banknote ar zemāko nominālvērtību – 5 euro.

JAUNĀS VALŪTAS IEVIEŠANAS LAIKS

Eiropadomes Madrides sanāksmē valstu un valdību vadītāji vienojās, ka euro banknotes un monētas tiks laistas apgrozībā paralēli valstu nacionālajām valūtām, vēlākais, līdz 2002. gada 1. janvārim. Precīzs datums netika noteikts – tam bija jānotiek no 1999. gada 1. janvāra līdz 2002. gada 1. janvārim, ņemot vērā dažādo skaidrās naudas lietotāju atšķirīgās vēlmes un ilgo laiku, kas bija nepieciešams banknošu iespiešanai un monētu kalšanai.

Šim datumam – 2002. gada 1. janvārim – bija gan priekšrocības, gan trūkumi. Gada beigās notiek visaktīvākā banknošu izmantošana. Ziemassvētku laikā apgrozījums ir aptuveni 10% virs vidējā, un pirmās janvāra dienas mazumtirgotājiem tradicionāli ir izpārdošanu un inventarizāciju laiks. Tika apsvērti vairāki citi datumi, taču visbeidzot tika panākta vienošanās, ka visērtākais datums ir tieši 2002. gada 1. janvāris, kas iezīmēja kalendārā gada sākumu un atbilda valstu nacionālo administrāciju vēlmēm. Turklāt Eiropadomes Madrides sanāksmē tika pieņemts lēmums, ka euro un nacionālo valūtu paralēlās apgrozības periods nedrīkst pārsniegt sešus mēnešus, lai gan vēlāk tika apspriesti šā posma saīsināšanas pozitīvie un negatīvie aspekti. Īsāks posms samazinātu izmaksas, ko bankām, mazumtirgotājiem un sabiedrībai radītu vienlaicīga divu valūtu apstrāde, savukārt ilgāks posms atvieglotu tirdzniecības aparātu pielāgošanu. Tika panākts kompromiss un nolemts saīsināt pārejas posmu. 1999. gada novembrī ECOFIN nolēma, ka paralēlās apgrozības periodam jāilgst no četrām nedēļām līdz diviem mēnešiem. Bija paredzēts, ka pēc šā perioda beigām bankas turpinās mainīt valstu nacionālās valūtas pret euro, taču šīs valūtas vairs nebūs likumīgs maksāšanas līdzeklis.

Dažas no nacionālajām banknotēm, kas tika aizstātas ar euro.

Valdību vadītāji Eiropadomes sanāksmē Madridē 1995. gada 15. un 16. decembrī.

© Eiropas Kopiena, 2006. gads

© Eiropas Kopiena, 2006. gads

*Eiropadomes sēde Madridē. Toreizējais Spānijas premjerministrs un Eiropadomes priekšsēdētājs Filips Gonzaless (*Felipe Gonzàlez*; no kreisās) un toreizējais Eiropas Komisijas priekšsēdētājs Žaks Santērs.*

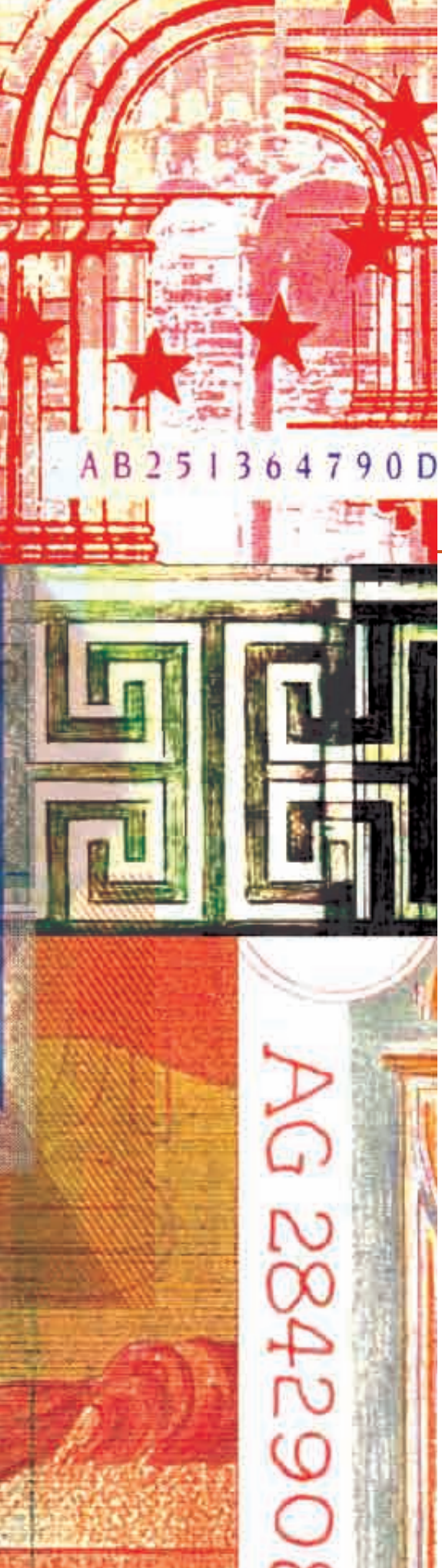

2. NODAĻA

DIZAINS

Euro banknošu dizaina konkursam iesniegto darbu kolāža.

BANKNOŠU DIZAINA TĒMAS IZVĒLE

Svarīgākais banknotes dizaina faktors ir spēja nodrošināt tās aizsardzību pret viltošanu. Taču banknotei, īpaši banknošu sērijai, kas paredzēta lietošanai lielā valstu grupā, jāizskatās arī pievilcīgai. Bija jāpanāk, lai euro banknotes patiktu visiem lietotājiem euro zonā un pat aiz tās robežām. Naudas zīmēm bija jānonāk apritē dažādās valstīs ar atšķirīgu kultūru, tāpēc nebija pieļaujami nekādi nacionāli vai dzimuma aizspriedumi. Šāda objektīva pieeja tika izmantota, izvēloties dizaina tēmu. Turklāt naudas zīmēm bija jābūt tādām, lai tajās varētu ietvert estētiski pievilcīgus dizaina elementus.

1994. gada novembrī Eiropas Monetārā institūta Padome lūdza Banknošu darba grupu izteikt priekšlikumus par euro banknošu sēriju dizaina tēmām. Grupa, kuras sastāvā bija galvenokārt nacionālo centrālo banku kases nodaļu vadītāji (darbinieki, kas bija atbildīgi par banknošu emisiju) un centrālajām bankām piederošo naudas spiestuvju vadītāji, cieši sadarbojās ar ārēju konsultatīvu struktūru – Tēmas izvēles konsultatīvo grupu, kurā darbojās vēstures, mākslas, psiholoģijas, vispārīgā dizaina un banknošu dizaina speciālisti.

Konsultatīvajai grupai tika dots uzdevums, pirmkārt, piedāvāt tēmas, kas raditu vienotības izjūtu jeb veidotu septiņu banknošu nominālvērtību vienotu kopumu, un, otrkārt, izvēlēties trīs labākās tēmas un sarindot tās novērtējuma kārtībā. Tā kā bija svarīgi, lai banknotes varētu ātri un viegli atpazīt kā Eiropas naudu gan Eiropas Savienībā, gan ārpus tās robežām, tika nolemts, ka uz tām jāattēlo ES karogs un/vai zvaigznes.

Dažādās tautas ar atšķirīgu vēsturi, kuras kā partneri dzīvo un strādā vienā kontinentā, arvien plašāk izmanto šos simbolus. Sākumā tika atlasīts 18 tēmu, taču daudzām no tām bija tendence atspoguļot nacionālās iezīmes vai intereses.

- Eiropas laikmeti un stili
- Eiropas mantojums
- Abstrakta tēma un drošība
- Eiropas Savienības mērķi, ideāli un centieni
- Eiropas kolektīvā atmiņa un Eiropas kultūras sasniegumi
- Fauna, flora un dabiskā vide
- Izcilas Eiropas personības kādā kopīgā nozarē
- Eiropas perspektīvas (lietas, kas būtiski svarīgas vienotas Eiropas pastāvēšanai, piemēram, komunikācija)
- Izcili Eiropas dzejas un prozas darbi
- Vairāki portreti katras nominālvērtības banknotes abās pusēs
- Ainavas
- Pilsētas, kurām bijusi nozīmīga loma Eiropas vēsturē, piemēram, universitāšu pilsētas
- Pieminekļi
- Mīti un leģendas (skandināvu, vācu, grieķu, romiešu un ķeltu)
- Eiropas manuskripti un raksti
- Eiropas kartes gadsimtu gaitā
- Eiropas Savienības pamatlicēji
- Kosmoloģija

Visbeidzot, konsultatīvā grupa piedāvāja šādas trīs tēmas.

- "Eiropas laikmeti un stili": vienā banknotes pusē bija paredzēts attēlot vienkāršu vīriešu un sieviešu portretus no dažādos gadsimtos Eiropā tapušām gleznām, zīmējumiem un attēliem, otrā pusē būtu redzami arhitektūras stili. Bija iecerēts izvēlēties tēmu, kas uzsvērtu Eiropas tautu kopīgo kultūras mantojumu un visai pasaulei nestu skaidru vēstījumu par Eiropu. Eiropas slavenākās ēkas un vēstures pieminekļi taču pazīstami plašāk nekā kontinenta līderi.

- "Eiropas mantojums": vienā banknotes pusē būtu attēlotas ievērojamas vēsturiskas personas, otrā pusē – sasniegumi tādās jomās kā mūzika, gleznieciība, zinātne, arhitektūra, literatūra, medicīna un izglītība. Visu septiņu banknošu fonā būtu Eiropas karte bez robežām, tas būtu elements, kas piešķirtu sērijai viendabību. Šī tēma bija plašāka nekā tēma "Laikmeti un stili", jo ļāva atspoguļot septiņas noteiktas jomas. Tomēr bija paredzams, ka būs grūti nodrošināt līdzsvaru valstu un dzimumu atspoguļojumā.

- "Abstrakta tēma un drošība", kas vēlāk ieguva nosaukumu "Abstraktais/modernais dizains", ietvēra ģeometriskas formas un abstraktus dizaina elementus. Tā piedāvāja lielu dizaina elastību, ļaujot vieglāk iekļaut plašu pretviltošanas elementu klāstu (piemēram, hologrammas un krāsu maiņas efektus). Tā deva iespēju izmantot arī ļoti atšķirīgus risinājumus, tāpēc dizaina neitralitāte būtu viegli panākama. 1995. gada jūnijā EMI Padome apstiprināja divus no trim piedāvājumiem: "Eiropas laikmeti un stili" un "Abstraktais/modernais dizains". Turklāt tā vienojās, ka vienīgie vārdi, kurus drīkstēs attēlot uz banknotēm, ir valūtas nosaukums un ECB nosaukuma pirmie burti dažādās valodās. Elementu izvēles konsultatīvajai grupai tika dots uzdevums noteikt tēmas "Eiropas laikmeti un stili" periodus un ar tiem saistītos arhitektūras stilus.

Periods *Stils*
No 8. gs. pr.Kr. līdz 4. gs. *Antīkā (grieķu un romiešu) arhitektūra*
11. un 12. gs. *Romānika*
13. un 14. gs. *Gotika*
15. un 16. gs. *Renesanse*
1600.–1750. gads *Baroks un rokoko*
1850.–1914. gads *Tērauda un stikla laikmets*
20. gs. 30. gadi līdz mūsdienām *20. gs. arhitektūra*

Grupa atlasīja arī katram stilam raksturīgus dizaina motīvus, kurus pēc izvēles varēja izmantot dizaina veidotāji. Vairākums grupas dalībnieku secināja, ka, izvēloties portretus, būtu gandrīz neiespējami atrast pilnīgi anonīmus vaibstus, kas būtu gan pievilcīgi, gan objektīvi valsts un dzimuma ziņā. Šā iemesla dēļ daudzās piedāvātajās dizaina skicēs bija attēlotas skulptūras, piemēram, statujas galva (antīkais periods; iecerēta 5 euro banknotei) un Benedeto Antelami veidotā galvas skulptūra Parmas katedrālē (romānika; iecerēta 10 euro banknotei).

Šo diskusiju laikā joprojām tika pieļauta iespēja uz banknotēm attēlot īpašus nacionālā dizaina elementus. Tie ļautu atpazīt banknoti emitējušo valsti. Nacionāls elements, piemēram, monarha portrets, nedrīkstētu aizņemt vairāk kā vienu piektdaļu no banknotes reversa. Pārējā daļa visām banknotēm būtu identiska.

Tika sagatavoti dizaina apraksti, kuros bija precīzi norādīts, kādi kritēriji jāievēro dizaina veidotājiem. Līdztekus tam, ka banknotēm bija jābūt pievilcīgām, viegli atpazīstamām un grūti viltojamām, noteiktās vietās bija jāiekļauj pretviltošanas elementi, jāizmanto noteiktas krāsas un nominālvērtības skaitļiem bija jābūt skaidri kontrastējošiem. Šīs 30 lappušu garās specifikācijas ietvēra galvenokārt pretviltošanas elementu tehniskos aprakstus. 32. un 33. lappusē sniegti daži izvilkumi no tēmas "Eiropas laikmeti un stili" dizaina apraksta.

Vairāki dizaineri kā euro banknošu dizaina motīvu izmantoja Antikitiras jaunekli (antīku grieķu statuju).

Euro banknošu dizaina pamatā ir tēma "Eiropas laikmeti un stili".

ĒRTI LIETOJAMU BANKNOŠU VEIDOŠANA

Tik būtiska ikdienas dzīves sastāvdaļa kā banknošu un monētu nomaiņa attiecas uz katru iedzīvotāju. Īpaši tas ietekmē cilvēkus ar redzes traucējumiem, un euro zonā tādu ir vairāk nekā septiņi miljoni. Sākot ar 1995. gadu, Eiropas Monetārais institūts cieši sadarbojās ar Eiropas Neredzīgo savienību gan banknošu dizaina, gan izmēra jautājumos. Saprotamu iemeslu dēļ bija jānodrošina, lai šai neaizsargātajai sabiedrības grupai būtu ērti tās lietot – ja to izdotos panākt, tās būtu ērti lietot ikvienam.

Bija jānodrošina, lai vājredzīgi un neredzīgi cilvēki varētu viegli atpazīt jebkuras nominālvērtības – gan 5 euro, gan 500 euro – banknotes. Piemēram, mazāko, biežāk lietoto nominālvērtību banknošu platums ievērojami atšķīrās. 100 euro, 200 euro un 500 euro banknošu platums bija vienāds, lai atvieglotu to automātisko apstrādi, savukārt, lai 200 euro un 500 euro banknotes varētu atšķirt no pārējām, uz tām tika izvietoti vairāki reljefi iespiedumi.

Uz visām sērijas banknotēm noteiktā vietā abās banknošu pusēs tika izvietoti lieli, labi salasāmi nominālvērtības skaitļi. Tiem tika izvēlētas spēcīgi kontrastējošas krāsas. Šīs krāsas pamatā ņemtas no šveiciešu gleznotāja un mākslas skolotāja Johannesa Itena (*Johannes Itten*; 1888–1967) krāsu apļa. Katras nākamās nominālvērtības krāsas izvēlējās no krāsu apļa pretējiem segmentiem, tāpēc tās savstarpēji spēcīgi kontrastē. Tas pats attiecas uz nominālvērtībām, kurās ir vienādi cipari, piemēram, 10 euro banknote ir sarkana un 100 euro banknote – zaļa.

DIZAINU VĒRTĒŠANA

Dizainerus izraudzījās visu Eiropas Savienības valstu centrālās bankas (izņemot Dāniju). Katra centrālā banka varēja izvirzīt ne vairāk kā trīs dizainerus. Visiem izraudzītajiem kandidātiem bija pieredze banknošu dizaina jomā un zināšanas, kā apvienot pievilcīgu dizainu ar efektīviem pretviltošanas elementiem. Dizaineriem septiņu mēnešu laikā bija jāiesniedz visas banknošu sērijas dizaina skices, izmantojot vienu vai abas tēmas. Visus priekšlikumus bija paredzēts iesniegt EMI Padomei krāsu kopijas veidā, taču darbu veidošanas tehnika netika konkretizēta, tāpēc daži dizaineri iesniedza ar roku gleznotus vai zīmētus darbus, bet citi dizaina veidošanā bija izmantojuši datoru.

Konkursa noslēguma dienā 1996. gada 13. septembrī kopumā bija saņemti 29 dizaineru vai dizaineru grupu priekšlikumi. 27 priekšlikumos bija izmantota "tradicionālā" un 17 – "modernā" tēma. Katrai dizaina sērijai tika piešķirts nejauši izvēlēts trīsciparu skaitlis, šādi nodrošinot anonimitāti. Tad tās tika nosūtītas uz EMI. Visos atlases posmos dizaina skices varēja identificēt tikai pēc tām piešķirtā numura. Tā tika nodrošināts, ka EMI Padome un konsultatīvās grupas dizaina paraugus vērtē objektīvi, neietekmējoties no valsts piederības vai izcelsmes.

Šā mēneša beigās EMI vadībā tikās žūrija, kuras sastāvā bija neatkarīgi mārketinga, dizaina un mākslas vēstures eksperti. Tās uzdevums bija izvēlēties piecus labākos katras tēmas dizaina paraugus. Vērtējot dizaina paraugus, galvenokārt tika ņemta vērā autora radošā izdoma, estētiskums, stils, funkcionalitāte, kā arī gaidāmā sabiedrības uztvere un attieksme.

Žūrija vienojās, ka īpaši svarīgs aspekts būs banknošu atbilstība Eiropas tēlam. Tas arī izskaidro, kāpēc žūrijas izvēlētajos dizaina paraugos bija tik maz portretu, – pat neliela līdzība ar kādu reālu personu varētu tikt interpretēta kā kādas valsts neobjektīva izcelšana. Gadījumos, kad dizaina sērija kopumā bija vērtējama pozitīvi, taču tai bija nepieciešami labojumi, žūrijai atlases laikā tika lūgts izteikt komentārus par dizaina detaļām.

Darbu vērtēšana notika trijos posmos. Dizaina sērijas, kas neieguva pietiekamu žūrijas locekļu atbalstu, tika izslēgtas. Roberta Kalinas *(Robert Kalina)* veidotais dizains, kuru EMI Padome divus mēnešus vēlāk izraudzījās par uzvarētāju, tika ierindots otrajā vietā kategorijā "Eiropas laikmeti un stili". Kā izteicās žūrija, *"tas nepārprotami attēlo Eiropas naudu. Lai arī balstīts tikai uz vienu dizaina pamatideju, tas izceļas ar interesanto un jēgpilno arhitektūras elementu izvēli. [...] Ar prasmīga krāsu lietojuma un spilgti izceltu ciparu palīdzību panākta ļoti krasa nominālvērtību atšķirība."* Sākotnēji dizaina sēriju izraudzījās koncepcijas, nevis skaista izskata dēļ. Kad žūrijas atšķirība vērtējumam pievienoja sabiedriskās domas apsekojumā iegūtās sabiedrības atsauksmes, Roberta Kalinas dizaina priekšlikumu atzina par labāko.

Žūrija izvēlējās šādus pirmā posma uzvarētājus.

Abstraktā/modernā tēma

1. Klauss Mihels *(Klaus Michel)* un Zanne Jungere *(Sanne Jünger)*
2. Rodžers Funds *(Roger Pfund)*
3. Roberts Kalina, *Oesterreichische Nationalbank*
4. Marīke Degrī *(Maryke Degryse)*, *Banque Nationale de Belgique/Nationale Bank van België*
5. Terijs Torns *(Terry Thorn)*, *Harrisons & Sons*

Eiropas laikmeti un stili

1. Īvs Cimmermanis *(Yves Zimmermann)*
2. Roberts Kalina, *Oesterreichische Nationalbank*
3. Ernsts Jungers *(Ernst Jünge)* un Lorli Jungere *(Lorli Jünger)*
4. Inge Madle *(Inge Madlé)*, *Joh. Enschedé*
5. Daniels Brūns *(Daniel Bruun)* un Johanna Brūna *(Johanna Bruun)*

KONSULTĀCIJAS AR SABIEDRĪBU UN GALĪGAIS LĒMUMS

Visas 10 žūrijas izvēlētās dizaina sērijas 1996. gada oktobrī tika parādītas reprezentatīvai sabiedrības grupai valstīs, kuras gatavojās kļūt par euro zonas daļu. Tirgus izpētes kompānija nedēļas laikā par dizaina priekšlikumiem aptaujāja 1896 personas vecumā no 15 līdz 86 gadiem (vidējais vecums – 43 gadi). 787 respondenti apgalvoja, ka savā ikdienas darbā nonāk saskarē ar lielu skaitu banknošu.

Lielāks procents aptaujāto (35%) deva priekšroku Marīkes Degrī abstraktajam/modernajam dizainam, nevis Roberta Kalinas izstrādātajam tradicionālajam dizainam (23%). Tomēr vairākums aptaujāto (76%) uzskatīja, ka Roberta Kalinas banknotes labāk pauž Eiropas ideju, – tikai daži minēja, ka tās viņiem atsaucot atmiņā kādu noteiktu reģionu vai konkrētu valsti. Pēc 60% respondentu domām, viņa tradicionālā sērija iedvesa uzticību. Interesanti atzīmēt, ka saskaņā ar pētījumiem pastāv vispārēja likumsakarība – jo biežāk banknote iepatīkas uzreiz, jo lielāku uzticību tā vieš.

Apsekojuma dalībniekiem uzdeva aptuveni 30 jautājumu, kas aptvēra uztveri, emocijas un pieņemamību. Visi dizaini, izņemot Rodžera Funda sēriju un moderno sēriju, ko bija veidojuši Ernsts un Lorli Jungeri, jau pirmajā mirklī tika uztverti kā banknotes. Divas minētās sērijas, kā arī Terija Torna veidotā sērija respondentiem vairāk atgādināja mākslas darbus, nevis maksāšanas līdzekli.

Apsekojums atklāja, ka Roberta Kalinas dizainā:

- uzmanību galvenokārt piesaista attēlotie arhitektūras elementi, taču, kā izteicās respondenti, viņi ātri pamanījuši, ka galvenais elements ir Eiropa;
- attēlotā Eiropas identitāte ir daudzšķautņaina, unikāla un dinamiska, un tā apvieno kontinenta pagātni un nākotni.

Vienlaikus ar sabiedriskās domas apsekojumu EMI Banknošu darba grupa izvērtēja dizaina skices no šādiem aspektiem.

- Izgatavošana – piemēram, vai dizains radītu izgatavošanas problēmas, kā rezultātā varētu rasties papildu bojājumi/zudumi un/vai straujš ražošanas izmaksu kāpums.
- Drošība – piemēram, vai dizainā pareizi iestrādāti pretviltošanas elementi un vai tie ir savienojami ar attiecīgo dizainu.
- Pieņemamība sabiedrībai – piemēram, vai nominālvērtības ir viegli atpazīt (arī cilvēkiem ar redzes traucējumiem).

Banknošu dizaina pirmās skices parasti pārveido, lai tās atbilstu iespiešanas prasībām, tāpēc galīgais dizains atšķiras no sākotnējiem variantiem. Banknošu darba grupa nonāca pie slēdziena, ka, veicot noteiktas pārmaiņas, visas pirmajā posmā izvēlētās sērijas varētu kļūt par drukātām banknotēm.

1996. gada decembrī visus 44 uz tumšām kartona planšetēm izvietotos dizaina paraugus (anonīmas krāsu kopijas) aplūkoja EMI Padome. Padomi informēja par žūrijas vērtējumu, sabiedriskās domas apsekojuma rezultātiem un Banknošu darba grupas tehniskajiem komentāriem. Padomes locekļi ātri apstiprināja Roberta Kalinas veidoto tradicionālo sēriju. Tajā paustais vēstījums viņiem šķita tik spilgts, ka vairākums to ierindoja pirmajā vietā. Šo lēmumu paziņoja 1996. gada 16. decembrī vienlaikus divās preses konferencēs. Vienu paziņojumu EMI Frankfurtē sniedza EMI prezidents Aleksandrs Lamfalusi *(Alexandre Lamfalussy)*, otru – Dublinas Eiropadomē Nīderlandes centrālās bankas vadītājs Vilems F. Duisenbergs *(Willem F. Duisenberg)* (bija nolemts, ka viņš nomainīs Aleksandru Lamfalusi EMI prezidenta amatā; vēlāk viņš tika iecelts par pirmo ECB prezidentu).

Ekspertu žūrija 1996. gadā novērtēja 44 dizaina skiču sērijas.

Daži no pirmā posma uzvarētājiem tēmā "Abstraktais/modernais": 5 euro – Klauss Mihels un Zanne Jurgere, 10 euro – Rodžers Funds, 20 euro – Roberts Kalina, 50 euro – Marīke Degrī, 100 euro – Terijs Torns, 200 euro – Klauss Mihels un Zanne Jurgere, 500 euro – Terijs Torns.

Daži no pirmā posma uzvarētājiem tēmā "Eiropas laikmeti un stili": 5 euro – Īvs Cimmermanis, 10 euro – Roberts Kalina, 20 euro – Ernsts un Lorli Jungeri, 50 euro – Inge Madle, 100 euro – Daniels un Johanna Brūni, 200 euro – Ernsts un Lorli Jungeri, 500 euro – Inge Madle.

EURO MONĒTU DIZAINA VEIDOŠANA

Vienlaikus ar euro banknošu dizainu tika izvēlēts arī euro monētu dizains. Izvēles procesu koordinēja Eiropas Komisija. Katrai monētai bija paredzēta kopīgā Eiropas puse un nacionālā puse.

Lai izvēlētos kopīgo Eiropas pusi, katram dizaineram bija jāiesniedz pilns monētu komplekts par vienu no šādām trim tēmām:

- arhitektūras un ornamentālais stils;
- Eiropas Savienības mērķi un ideāli;
- Eiropas personības.

Eiropas valstu pārstāvju grupa, kuru vadīja Eiropas Komisijas ģenerālsekretārs un kurā darbojās dažādu jomu neatkarīgi eksperti (t.sk. mākslas, dizaina un numismātikas eksperti, kā arī patērētāju pārstāvji), 1997. gada martā no 36 priekšlikumiem izvēlējās deviņas sērijas. Eiropas naudas kaltuvju vadībai lūdza izteikt viedokli, vai dizaina priekšlikumi ir piemēroti kalšanai lielā apjomā. Eiropadome 1997. gada jūnijā Amsterdamā izvēlējās uzvarētāju – sēriju, ko bija veidojis Liks Lijkss *(Luc Luycx)* no Beļģijas karaliskās naudas kaltuves. Viņa dizainu par labāko bija atzinis arī vairākums aptaujāto (64%) sabiedriskās domas aptaujā, ko pirms galīgās izvēles veica visā Eiropā.

Monētu kopīgās puses dizainā dažādos veidos attēlots Eiropas kontinents – tas simbolizē Eiropas Savienības vienotību. Salas attēlotas tikai tad, ja to platība pārsniedz 2 500 km^2, bet arhipelāgi – ja to platība pārsniedz 5 000 km^2.

Katrai valstij bija sava nacionālās puses dizaina izvēles procedūra. Vienīgie kopīgie elementi bija izgatavošanas datums un 12 zvaigznes, kas simbolizē ES.

Vēsturisku un bieži vien konstitucionālu iemeslu dēļ uz monētām, kas kaltas monarhijās, attēlots valdošais monarhs. Valstīs, kas ir republikas, monētu dizainam ir tendence atspoguļot lielāku pēctecību. Piemēram, Īrijā, nerīkojot dizaina konkursu, tika izvēlēts ķeltu arfas motīvs.

Trim neatkarīgām valstīm – Monako, Sanmarīno un Vatikānam – nav savas valūtas, un tās lieto euro banknotes un monētas. Īpašas vienošanās ar Franciju un Itāliju, kas rīkojas ES vārdā, ļāvušas šīm valstīm kalt un emitēt savas euro monētas, kas atbilst kopējām specifikācijām.

Euro monētu Eiropas puses dizaina autors Liks Lijkss no Beļģijas Karaliskās naudas kaltuves savā darba vietā Briselē.

© Eiropas Kopiena, 2006. gads

Konkursa pirmajā posmā uzvarējušie monētu Eiropas puses dizaina priekšlikumi.

GALĪGĀ DIZAINA SAGATAVOŠANA

Analizējot banknošu dizaina skices no iespiešanas iespēju viedokļa, Banknošu darba grupa ieteica dažas pārmaiņas, kas bija nepieciešamas tehnisku iemeslu dēļ. Šīs pārmaiņas galvenokārt attiecās uz pretviltošanas elementu izvietojumu. Piemēram, pretviltošanas josla bija iestrādāta pa vertikālo asi banknotes vidū, kas vienlaikus ir tās galvenā locījuma līnija. Tā kā tai banknotes daļai, kurā iestrādāta pretviltošanas josla, ir nedaudz zemāka pretestība pret plīsumiem, josla bija jāpārvieto, lai, lokot banknoti, tā tiktu bojāta pēc iespējas mazāk.

Līdztekus šādām tehniskām modifikācijām Banknošu darba grupa ieteica dažas citas sākotnējā dizaina pārmaiņas, īpaši lai banknotes padarītu pieņemamākas sabiedrībai. Pārmaiņas skāra arhitektūras elementus, Eiropas karti un ES karogu. Tiltu, logu un vārtu attēli bija jāpārskata, lai izvairītos no pārāk tuvas līdzības reāli pastāvošajiem – citādi varētu būt gaidāmi izteikumi par neobjektīvu kādas valsts izcelšanu. Taču attēliem noteikti bija jābūt raksturīgiem attiecīgā laikmeta paraugiem un pareizi jāatspoguļo konstrukciju inženiertehniskie risinājumi. Piemēram, banknotē attēlotajam tiltam, to pārceļot reālajā pasaulē, vajadzētu būt pietiekami stipram, lai izturētu satiksmes radīto slodzi.

Eiropas Monetārā institūta Padome ar prieku pieņēma ideju par Eiropas kartes attēlošanu. Taču viedokļi krasi atšķīrās jautājumā, kā to īstenot, un, īpaši, kādas kartes vajadzētu izmantot. Viena no iespējām bija izmantot dažādu laikmetu kartes, taču tajās dažkārt bija grūti atpazīt Eiropas attēlojumu. Turklāt tās varētu traktēt kā koncentrēšanos uz Eiropas pagātni, nevis nākotni. Tāpēc vienojās, ka tiks lietotas kartes, kas veidotas, izmantojot satelītattēlus.

Pēc dažām korekcijām, kas uzlaboja kartes skaidrību un atviegloja drukāšanu, tika apspriesta precīza atainojamā ģeogrāfiskā teritorija un detalizētības pakāpe. Tika nolemts iekļaut ģeogrāfisko Eiropu, taču tikai tās teritorijas vai salas, kuru platība pārsniedz 400 km^2. Šādu ierobežojumu noteica tāpēc, ka, lielā apjomā iespiežot ofseta tehnikā, nav iespējams viendabīgi iespiest ar līnijām atveidotu teritoriju, kas mazāka par 400 km^2. Tā kā euro banknotes bija paredzēts laist apgrozībā arī teritorijās, kas atrodas blakus ģeogrāfiskajai Eiropai un ārpus tās, bija jānodrošina tāds kartes novietojums, lai varētu ietvert arī šīs teritorijas. Tika attēlota arī Ziemeļāfrika, lai iekļautu Spānijas īpašumus Seūtu un Melilju un Kanāriju salas. Francijas aizjūras departamenti Franču Gviāna, Gvadelupa, Martinika un Reinjona tika ievietoti mazos ierāmētos laukumiņos.

Visbeidzot, banknošu aversa dizainā bija jāiekļauj pareizs ES karoga attēls – zils ar dzeltenām zvaigznēm.

Pārskatītie dizaina paraugi tika publicēti 1997. gada jūlijā, taču detalizēta informācija par pretviltošanas elementiem netika izpausta līdz 2001. gada augusta beigām, lai naudas viltotāji neuzzinātu vērtīgo informāciju jau sākumā un negūtu iespēju sagatavot drošības elementu kopijas, pirms banknotes būtu laistas apgrozībā. Tāpēc tika publicēti t.s. fiktīvie dizaina paraugi, kuros vairāki drošības un dizaina elementi tika atainoti sagrozītā veidā. Piemēram, hologrammas bija aizstātas ar gijošu – pītu ornamentu, kurā līnijas veido apļus vai cilpas, un banknotes reversā bija attēlots ES karogs pelēkā un baltā krāsā.

Nacionālos elementus uz euro banknotēm galu galā noraidīja, jo, lai arī tie, iespējams, padarītu banknotes pieņemamākas attiecīgajās valstīs, citās valstīs tie varētu izraisīt pretēju reakciju. Turklāt, ja banknotes ir vienādas, uzlabojas to drošība, jo tās var viegli salīdzināt.

Euro banknošu dizaina autors Roberts Kalina darbā Austrijas centrālajā bankā Vīnē

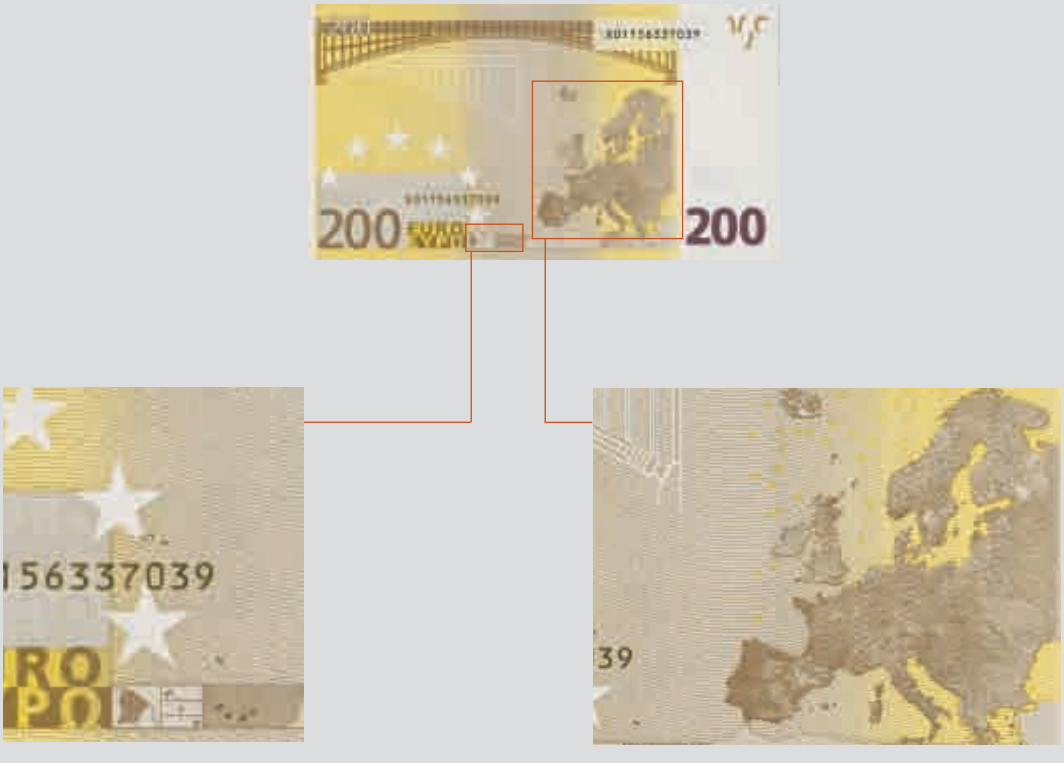

Banknošu reversā attēlota Eiropa. Francijas aizjūras departamenti redzami mazos ierāmētos laukumiņos banknotes apakšējā daļā.

EURO BANKNOŠU SĒRIJAS DIZAINA APRAKSTS

– Eiropas laikmeti un stili –
Eiropas Monetārais institūts vēlas uzsākt konkursu par banknošu sērijas dizainu, kas atspoguļo Eiropas kultūras mantojumu.

1. Dizaina mērķa apraksts
Grūtākais, kas jāpanāk, veidojot banknošu dizainu, ir atjautīgs pretviltošanas elementu un mākslinieciskā risinājuma apvienojums.
Veidojot euro banknotes, jāņem vērā tie paši apsvērumi, kas plānojot, veidojot un iespiežot nacionālo valūtu banknotes.
Banknotēm jābūt:
- viegli atpazīstamām;
- drošām pret viltošanu;
- estētiski pievilcīgām.

Šo prasību izpilde ietekmē un ierobežo banknošu dizaina autora radošo brīvību.
Banknotēs skaidri un atpazīstami jāizpaužas Eiropas piederībai un jābūt ietvertam kultūras un politiskam vēstījumam, kas viegli pieņemams Eiropas pilsoņiem.
[…]

3. Vispārīgs banknošu ražošanas procesa apraksts
Banknošu papīrs tiks izgatavots no kokvilnas šķiedrām, to drukāšanā izmantos ofsetspiedumu, dobspiedi (tikai banknotes aversā), sietspiedi (tikai banknotes reversā) un augstspiedi (tikai banknotes numuru iespiešanai naudas zīmes reversā). Turklāt banknotes aversā tiks izmantoti metalizēti elementi.

4. Banknošu dizaina elementi
[…]
dizainā obligāti jānodrošina pienācīgs līdzsvars vīriešu un sieviešu atainojumā, jāizvairās no neobjektīvas kādas valsts izcelšanas.
[…]
Visiem portretiem jābūt banknotes aversā (A pusē), to drukāšanā izmantos dobspiedi. Visos portretos jābūt redzamām abām acīm. Arhitektūras elementi jāattēlo banknotes reversā (B pusē).
Pretviltošanas elementu relatīvajam izvietojumam un izmēram visās banknotēs jābūt konsekventam (drošības elementu aprakstu sk. 3. pielikumā). Visi pretviltošanas elementi, kas paredzēti sabiedrības vajadzībām, nedrīkst būt koncentrēti vienā vietā – tiem jābūt izkliedētiem pa visu banknotes virsmu, iekļautiem kopējā dizainā un viegli atpazīstamiem.
Ofseta tehnikā veidotajam attēlam katras banknotes reversā jāietver konkrēts Eiropas elements, kas aizņem ne vairāk kā 20% no banknotes reversa virsmas un veidots tā, lai to var aizstāt ar nacionālo elementu (ko veido pati valsts).
ES 12 zvaigžņu simbols obligāti iekļaujams banknotes aversa dizainā un var parādīties arī banknošu reversā (12 zvaigžņu simbola aprakstu sk. 4. pielikumā).
[…]

5. Dominējošās krāsas
Dažādu banknošu dizainā tiks izmantotas atšķirīgas dominējošās krāsas, kas sīkāk aprakstītas 3. pielikumā.

6. Vārdu un skaitļu izvietojums un izmērs
Vienotās valūtas nosaukums gan latīņu, gan grieķu alfabēta burtiem – EURO un ΕΥΡΩ – parādīsies vienu reizi katrā banknotes pusē.
Nominālvērtības skaitlim jāparādās vismaz divas reizes katrā banknotes pusē. Cipariem jābūt ļoti skaidriem un precīzi salasāmiem, un izvietotiem uz kontrastējoša (gaiša) fona, lai tie būtu vieglāk izlasāmi. Apkārt nominālvērtības skaitļiem banknotes dizains jāveido tā, lai būtu grūtāk palielināt banknotes vērtību, pievienojot skaitlim vienu vai divas nulles (piemēram, pārveidojot 5 euro banknoti par 500 euro banknoti). Uz visu sērijas nominālvērtību banknotēm gan banknošu aversā, gan reversā skaitļiem jābūt izvietotiem noteiktā vietā, lai to izvietojums palīdzētu pareizi pagriezt banknotes, ievietojot tās automātos.
[…]

7. Tehniskās specifikācijas un pretviltošanas elementi
[…]

Pielikums. Izvilkums no euro banknošu sērijas dizaina apraksta

Eiropas Monetārais institūts
1996. gada 12. februārī

3. NODAĻA

IZGATAVOŠANA

Dobspiedes plates tīrīšana. Iespiežot banknotes, jāievēro ļoti augsti kvalitātes standarti.

BANKNOŠU PROTOTIPU IESPIEŠANA

Banknošu iespiešanā piedalījās vairākums Eiropas Savienības banknošu spiestuvju, un daudzas no tām izgatavoja visu septiņu nominālvērtību banknotes, jo, lai noteiktajā termiņā ieviestu euro skaidro naudu, bija nepieciešama ievērojama iespiešanas jauda. Vairākums spiestuvju strādāja divās vai trijās maiņās.

Lai nodrošinātu, ka visas vienas nominālvērtības banknotes ir identiskas, bija jāizstrādā ļoti stingras specifikācijas. Nacionālās valūtas banknotes tika iespiestas tikai vienā vai divās vietās, tāpēc bija samērā viegli nodrošināt vienādu izskatu un panākt, lai mašīnlasāmie pretviltošanas elementi radītu vienādu reakciju. Taču situācijā, kad darbā piedalījās 15 spiestuvju (kā arī deviņas papīrfabrikas un aptuveni 20 citu izejmateriālu piegādātāju), liela nozīme bija savlaicīgai banknošu testēšanai. Tika sagatavotas divas banknošu izmēģinājuma sērijas – izmēģinājuma banknotes jeb prototipi *(test or prototype banknotes)* un pirmsražošanas sērija *(zero-production run)*.

IZMĒĢINĀJUMA BANKNOTES

Izmēģinājuma banknotes tika iespiestas, lai noskaidrotu, vai iespējams izgatavot pietiekami nemainīgas kvalitātes banknotes. Prototipus sāka iespiest 1997. gada sākumā, lai pēc iespējas agrā stadijā konstatētu iespējamās problēmas. Iespiežot izmēģinājuma banknotes, izmantoja visas tās iespiešanas metodes, kuras vēlāk bija paredzēts lietot euro banknošu izgatavošanā. Tajās iestrādāja arī visus pretviltošanas elementus, taču to dizains bija atšķirīgs (izmēģinājuma banknošu dizains tika apstiprināts 1996. gadā, kad vēl nebija beidzies banknošu dizaina konkurss). Tika izveidota EMI darba grupa, kuras sastāvā bija vairāku NCB un spiestuvju eksperti un kuras uzdevums bija sagatavot iespiešanai nepieciešamos izmēģinājuma materiālus.

Dominējošā izmēģinājuma banknošu krāsa bija brūnā, un to izmērs bija līdzīgs 50 euro banknotes izmēram (140 x 77 mm). Lai tās nebūtu iespējams sajaukt ar galīgo dizaina variantu, izvēlējās nominālvērtību "00". Galvenais dizaina motīvs bija portrets, kas atkārtojās arī ūdenszīmē. Tika izgatavoti divi galvenie prototipi. Viens līdzinājās mazas nominālvērtības banknotei – tajā bija iestrādāta spīdīga josla un hologrammas josla. Otrā bija iestrādāts hologrammas laukums, uz kura bija uzraksts "TEST" ("Izmēģinājums"), un nominālvērtības skaitlis "00" reversā bija iespiests, izmantojot krāsu maiņas efektu.

Izmēģinājuma banknošu izgatavošanā bija iesaistīts 10 spiestuvju un astoņas papīrfabrikas. Dažas spiestuves banknošu iespiešanā pirmo reizi izmantoja gan sietspiedes procesu un krāsu maiņas efektu, gan ar karstspiedes palīdzību izgatavotās hologrammas.

Visu izmēģinājuma banknošu vizuālos un mašīnlasāmos elementus rūpīgi pārbaudīja laboratorijā. Piemēram, tika pārbaudīta banknošu ķīmiskā un fiziskā rezistence, lai noskaidrotu to izturīgumu. Banknotes tika nosmērētas un pakļautas fiziskai deformācijai, piemēram, locīšanai. Vairākas izmēģinājuma banknošu paciņas pārbaudīja arī nacionālo centrālo banku (NCB) ātrdarbīgajās šķirošanas iekārtās. Šīs iekārtas izmanto NCB kasēs un filiālēs, lai pārbaudītu, vai no komercbankām saņemtās banknotes ir īstas un atbilstošas atkārtotai laišanai apgrozībā, kā arī, vai katrā paciņā ir pareizais banknošu skaits. Sekundē iespējams apstrādāt līdz 40 banknošu. Lai izvairītos no šķirošanas procesa aizkavēšanās, iekārtas iepriekš tika pārbaudītas un to sensori pielāgoti šīm banknotēm.

Banknošu eksperti atklāja mazāk atšķirību starp dažādās vietās izgatavotajām izmēģinājuma banknotēm, nekā tika gaidīts. Lai vēl vairāk samazinātu atšķirību iespēju, tika mainītas banknošu tehniskās specifikācijas un precīzāk noregulētas spiestuvju iekārtas.

Izmēģinājuma banknotes vērtēja arī sabiedrības pārstāvji. Vairākās Eiropas valstīs cilvēkiem tika uzdots jautājums, vai redzamas kādas atšķirības starp dažādās spiestuvēs izgatavotajām izmēģinājuma banknotēm. Tika atzīts, ka banknotes izskatās identiskas.

Pēc izmēģinājuma banknošu projekta pabeigšanas ikviena spiestuve zināja, ko tā spēj paveikt ar esošo aprīkojumu un kas jādara, lai tā varētu izgatavot īstās euro banknotes. Saskaņā ar šo pieredzi, kā arī ar šajā laikā jau apstiprinātā galīgā dizaina varianta detalizētajām iezīmēm tika sagatavotas banknošu sākotnējās vispārējās specifikācijas. Vispārējo specifikāciju galīgais variants bija sagatavots uz 80 lapām. Abu izmēģinājuma sēriju rezultātā specifikācijas tika vairākas reizes pārstrādātas un nedaudz mainījās pat laikā, kad jau notika īstā banknošu iespiešana lielā apjomā.

IESPIEDPLAŠU IZGATAVOŠANA

Izgatavojot banknotes, ļoti svarīgs ir sagatavošanas posms, kas ietver augstas kvalitātes attēla sagatavošanu un dizaina elementu pārnešanu uz ražošanā izmantotajiem darbarīkiem, piemēram, iespiedplatēm un dažādos ražošanas posmos lietotajām formām. Sagatavošanas speciālisti banknošu spiestuvē izveidoja iespiedplates un formas, pamatojoties uz euro banknošu sākotnējām vispārējām specifikācijām, kas aptvēra dizainu, īpašības un pretviltošanas elementu izskatu.

Izmēģinājuma banknošu projekts lika apzināties, cik svarīgi ir nodrošināt skaidri saprotamas un stingras procedūras sagataves materiālu izstrādei un īpaši piegāžu pieņemšanai no dažādiem sagatavošanas darbu veicējiem un apstiprināto sagataves materiālu (piemēram, iespiedplašu) apmaiņai starp spiestuvēm. Vairākumam spiestuvju tas bija jauns, sarežģītāks darbības veids, jo līdz šim tās bija veidojušas sagataves materiālus tikai valsts iekšējām vajadzībām.

1998. gada februārī EMI Padome apstiprināja euro banknošu vispārējās specifikācijas. Pēc tam, pamatojoties uz šīm specifikācijām, sešu mēnešu laikā bija jāpabeidz septiņu jaunās valūtas nominālvērtību banknošu sagatavošana. Tas bija saspringts grafiks ne tikai tehniskā darba apjoma dēļ, bet arī tāpēc, ka bija jākoordinē darbs starp spiestuvēm, kuras piederēja dažādām kultūrām un kurās darbojās atšķirīgas procedūras. Vairākumā gadījumu par katras nominālvērtības banknotēm bija atbildīgas divas spiestuves: viena – par banknotes aversu, otra – par reversu.

Piedalīties piekrita 10 spiestuvju. Banknošu dizaina elementi tika sagatavoti digitālo failu, filmu un plašu oriģinālkomplekta formā. No tā bija paredzēts izgatavot paraugnovilkumu. Šā oriģinālkomplekta otra kopija tika izgatavota ražošanas procesam nepieciešamo iespiedplašu sagatavošanai. Šis darbs, protams, tika rūpīgi saskaņots ar dizaina autoru. Negaidīti grūti izrādījās noteikt standartus digitālās informācijas apmaiņai iespiedplašu izgatavošanas procesā galvenokārt tāpēc, ka esošie starptautiskie standarti nenoteica tādu precizitāti, kāda nepieciešama banknošu attēliem. Tomēr visi paredzētie dokumenti un materiāli tika piegādāti laikus (1998. gada augustā), un pēc pamatīgas pārbaudes 1998. gada decembra vidū ECB Padome deva galīgo apstiprinājumu visu nominālvērtību banknotēm, paverot ceļu liela apjoma ražošanai.

PIRMSRAŽOŠANAS SĒRIJAS IESPIEŠANA

Otrajā izmēģinājuma sērijā tika izgatavots neliels skaits banknošu ar galīgo dizainu un visiem pretviltošanas elementiem atbilstoši vispārējām specifikācijām. No 1998. gada septembra visu septiņu nominālvērtību banknotes tika izgatavotas ar standarta aprīkojumu, katras nominālvērtības banknotes – vismaz divās spiestuvēs. Tika uzskatīts, ka 20 euro banknote būs viena no visbiežāk izmantotajām. To izgatavoja deviņās spiestuvēs.

Šim pirmsražošanas posmam bija četri mērķi: pārbaudīt, vai sagatavošanas rezultāts atbilst vienotajām vispārējām specifikācijām, pilnveidot vispārējās specifikācijas, radīt vienotu akceptēšanas procedūru un pārliecināties, vai kvalitātes vadības sistēma nodrošina ražošanas viendabību.

Līdz 1998. gada decembrim lielākajai daļai nominālvērtību pirmsražošanas posms bija pabeigts. Nākamo triju mēnešu laikā iesaistītās NCB un ECB pamatīgi pārbaudīja banknotes. Tās tika pārbaudītas ar neapbruņotu aci un ar palielināmo stiklu, lai noskaidrotu, vai nav pārkāptas katram atsevišķajam banknotes elementam noteiktās pieļaujamās novirzes no normas. Tika veiktas arī pārbaudes laboratorijā un ātrdarbīgajās šķirošanas iekārtās.

Pēc visaptverošas akceptēšanas procedūras dažādās spiestuvēs tika organizētas tālākas pārbaudes citu NCB laboratorijās un kases nodaļās, lai salīdzinātu iegūtos rezultātus. 11 laboratoriju novērtēja 150 000 katras nominālvērtības katrā ražotnē izgatavoto banknošu īpašības.

Rezultāti parādīja, ka principā visas spiestuves spēja izgatavot vienādiem standartiem atbilstošas euro banknotes. Bija nepieciešams nedaudz koriģēt specifikācijas, piemēram, attiecībā uz slēpto, kā arī redzamo pretviltošanas elementu pieļaujamām novirzēm no normas. Pretviltošanas josla bija jāsašaurina, lai visās papīrfabrikās to būtu iespējams pienācīgi iestrādāt papīrā. Turklāt pēc izmēģināšanas reālos apstākļos dažām spiestuvēm nācās mainīt ražošanas procesus.

Paraugam tika izgatavotas katras nominālvērtības banknošu etalonloksnes, ko izmantoja kā standartu tālākajai iespiešanai lielā apjomā. Turklāt tika sagatavots arī akceptējamo un neakceptējamo banknošu katalogs (defektu un noviržu robežu paraugi), kurā bija attēlotas banknošu konkrētās iezīmes un kuru bija paredzēts izmantot spiestuvēs uzziņas vajadzībām.

Pirms 1999. gadā tika uzsākta iespiešana lielā apjomā, vispārējās specifikācijas kļuva par septiņu nominālvērtību banknošu tehniskajām specifikācijām. Katra no šīm specifikācijām bija 200 lappušu garš dokuments, kas ietvēra datus, diagrammas un attēlus, t.sk. etalonbanknotes un ķīmisko un fizisko pārbaužu komplektus banknošu izturības pārbaudei (piemēram, pret saules gaismu un veļas pulveri, kā arī pret plēšanu, locīšanu, burzīšanu utt.).

© Deutsche Bundesbank

Dobspiedes plates oriģināla gravēšana ar roku. Banknošu ražošanā cilvēka meistarība apvienota ar augsto tehnoloģiju iespējām.

Izmēģinājuma banknotes, uz kurām redzami euro banknošu pretviltošanas elementi.

Banknošu lokšņu pēdējā pārbaude Grieķijā.

KVALITĀTES VADĪBAS SISTĒMAS IZVEIDE

Vēl viens pirmsražošanas posma mērķis bija radīt pamatu vienotai kvalitātes vadības sistēmai. Tas bija nepieciešams tāpēc, ka euro banknošu izgatavošana bija sarežģītāka nekā jebkuras nacionālās valūtas izgatavošana, jo tajā bija iesaistīts liels skaits naudas spiestuvju un daudzi izejmateriālu piegādātāji un spiestuvēs tika izmantots ļoti daudzveidīgs aprīkojums, tehnoloģijas un procesi.

Nākamais solis bija panākt atbilstošu ražošanas kvalitāti. Bija jānosaka kvalitātes kontrole euro banknošu akceptēšanas procesā, t.i., detalizētas procedūras ražošanas uzraudzībai spiestuvēs. Šīs procedūras, kas balstījās uz kvalitātes vadības un produkcijas paraugu statistiskās pārbaudes starptautiskajiem standartiem, tika ieviestas visās spiestuvēs. Tādējādi bija iespējams konstatēt banknotes, kas neatbilda katra izvēlētā parametra specifikācijām.

Kvalitātes vadības sistēmu detalizēti dokumentēja, pamatojoties uz ISO (Starptautiskā Standartu organizācija; *International Organization for Standardization*) standartiem. Visiem ražotājiem bija jāsagatavo savas individuālās kvalitātes rokasgrāmatas atbilstoši pamatprasībām. Tādējādi kvalitātes rokasgrāmatas aptvēra ne tikai galaprodukciju, bet arī akceptēšanas procedūru katrā ražošanas posmā. Tika izstrādāta statistisko pārbaužu pārskatu sniegšanas struktūra starp spiestuvēm, NCB un ECB.

Turklāt, lai nodrošinātu dažādu ražošanas posmu konsekvenci, sākoties banknošu iespiešanai, ECB novērtēja visās spiestuvēs izgatavoto visu nominālvērtību banknošu pirmo ražošanas lokšņu – t.s. kontrollokšņu – vizuālo izskatu, salīdzināja tās ar banknošu etalonloksnēm un visbeidzot tās apstiprināja. Kad bija apstiprināti ražošanas standarti, tika pieņemts lēmums, ka iespiešana var sākties. Šo procedūru joprojām ievēro arī pašreizējā banknošu iespiešanas procesā.

AR PIEGĀDĀTĀJIEM SAISTĪTIE JURIDISKIE UN DROŠĪBAS JAUTĀJUMI

Banknošu izgatavošanā bija iesaistīts aptuveni 40 uzņēmumu, t.sk. augsta drošības līmeņa izejmateriālu, piemēram, banknošu papīra, speciālo iespiedkrāsu un hologrammas laukumu un joslu, piegādātāji. Uzmanība tika pievērsta dažādiem jautājumiem, t.sk. patenttiesībām un monopolpiegādēm.

Pirms banknošu ražošanas uzsākšanas tika parakstīti līgumi, kas nodrošināja, lai spiestuves varētu izmantot izejmateriālus, nepārkāpjot esošās patenttiesības. Līgumu nosacījumi garantēja arī piegāžu nepārtrauktību. Ja kādu konkrētu elementu piegādāja viens uzņēmums, līgumā bija noteikti īpaši pasākumi, kas garantēja piegādi, un cenu griesti.

Vairākumā gadījumu ECB noslēdza ar uzņēmumiem licences ģenerāllīgumus un piegādes ģenerāllīgumus. Tad, pamatojoties uz šiem vispārējiem līgumiem, NCB noslēdza atsevišķus piegādes līgumus.

Izstrādājot euro banknošu dizainu un izvēloties pretviltošanas elementus, bija jādomā par praktiskiem aizsardzības pasākumiem, kas neļautu priekšlaikus atklāt detalizētu informāciju par banknošu dizainu un novērstu pretviltošanas elementu pazaudēšanu vai zādzību. Jebkurš informācijas atklāšanas gadījums vai pretviltošanas elementu zudums vai zādzība dotu noziedzniekiem iespēju izgatavot viltotas euro banknotes, pirms vēl sabiedrība būtu ar tām iepazinusies, tādējādi graujot uzticību jaunajai valūtai.

Tika veikti praktiski drošības pasākumi, lai gan informāciju, gan pretviltošanas elementus aizsargātu to izstrādes, izgatavošanas un transportēšanas laikā. Tie atspoguļoja labāko drošības praksi, ko NCB izmantoja savu valūtu aizsardzībā. Veicot šos pasākumus, bija jāņem vērā, kādi riski veidojās katrā valstī saistībā ar vienotās valūtas ieviešanu. Vienkārši sakot, noziedznieki, tāpat kā euro, nepazīst valstu robežas.

Tika izstrādāta pārbaužu sistēma, kuras uzdevums bija nodrošināt, lai visi banknošu pretviltošanas elementu ražotāji būtu ieviesuši drošības prasībām atbilstošus fiziskās drošības pasākumus un procesu iekšējo kontroli. Šīs pārbaudes tika (un joprojām tiek) regulāri veiktas, lai nodrošinātu, ka drošības pasākumi tiek pilnveidoti atbilstoši mainīgajai risku videi.

© Deutsche Bundesbank

Euro banknošu papīru izgatavo no kokvilnas atkritumiem, kas radušies tekstilrūpniecībā.

PAPĪRA IZGATAVOŠANA

Euro banknošu papīru izgatavo no augstākās kvalitātes tīras kokvilnas šķiedrām. Šāds sastāvs nodrošina papīram augstāku fizisko un mehānisko izturību nekā parastajiem papīra izstrādājumiem. Tā ir būtiska īpašība, ņemot vērā, ka banknotes neskaitāmas reizes nonāk no rokas rokā un ne vienmēr izturēšanās pret tām ir saudzīga.

Pirmais banknošu papīra izgatavošanas posms ir kokvilnas šķiedru balināšana ar kaustisko sodu un ūdeņraža peroksīdu. Tas tiek veikts ūdenī augsta spiediena apstākļos un augstā temperatūrā. Vides aizsardzības nolūkos neizmanto hloru. Kad šķiedras ir izbalinātas, šķiedru masai pievieno krāsas, lai iegūtu paredzēto galīgo papīra nokrāsu.

Nākamais posms ir šķiedru apstrāde, ko veic, smalcinot un beržot kokvilnas šķiedras, lai uzlabotu gan mehāniskās, gan fiziskās gatavā papīra īpašības. Veicot šķiedru īsināšanu un beršanu, ļoti rūpīgi jāievēro pareizā attiecība. Ja šķiedras ir ļoti īsas, tiek iegūts papīrs, kam ir liels īpatnējais tilpums un laba caurskatāmība, kā arī skaidras ūdenszīmes, taču mehānisko īpašību ziņā tas ir neizturīgs. Ja šķiedras ir spēcīgi saberztas, papīrs būs ārkārtīgi stiprs, taču caurskatāmība un ūdenszīmju kvalitāte būs ļoti slikta.

Trešajā procesa posmā tiek izmantota papīra izgatavošanas iekārta. Banknošu papīra izgatavošanas iekārtas ļoti atšķiras no parastajām papīra izgatavošanas iekārtām, jo izgatavošanas procesā izmanto unikālu cilindrveida formu. Apstrādāto masu ievada tvertnē, kurā daļēji iegremdēts ar stiepļu pinumu pārklāts veidnes cilindrs. Cilindrs nepārtraukti rotē, caur cilindra pārsegu tiek filtrēts ūdens, un, šķiedru masai nogulsnējoties uz tā virsmas, veidojas šķiedras kārtiņa. Tad šī šķiedras kārtiņa nonāk papīra izgatavošanas iekārtas galvenajā nodalījumā, kurā no tās veidojas papīra masa. Atdalot papīra masu no cilindra virsmas, tās sastāvā ir 5% cieto daļu (šķiedru un piedevu) un 95% ūdens. Tad papīra masu presē, lai atbrīvotu no mitruma, žāvē, pārklāj ar ķīmisko līmi, pēdējo reizi žāvē un presē un kā gatavo papīru, kas satur 5% ūdens un 95% cieto daļu, satin ruļļos, kas katrs sver līdz 2.5 tonnām. Lai panāktu atbilstību stingrajām banknošu fiziskajām un ķīmiskajām specifikācijām, papīra masai ražošanas procesā pievieno dažādas ķīmiskās piedevas.

© Deutsche Bundesbank

Kokvilnas šķiedras pēc balināšanas.

Pēdējais šā procesa posms ir papīra ruļļu griešana loksnēs, kas paredzētas iespiešanai. Euro banknošu loksnes sapako rīsēs (500 lokšņu), kuru izmērs atbilst spiestuves prasībām – 24–60 banknošu iespiešanai uz katras loksnes. Tā kā papīra svars ir 85 g/m^2, viena rīse atkarībā no faktiskā izmēra sver 10–20 kg.

Tā kā banknošu papīra izgatavošana ir ļoti sarežģīta, ražošanas laikā gan produkts, gan process pakļauts visaugstākajiem standartiem atbilstošai kvalitātes kontrolei. Lai panāktu atbilstību šiem kvalitātes standartiem, izmanto jaunākās datorizētās ražošanas un pārbaudes sistēmas.

Otra svarīgākā euro banknošu papīra pamatiezīme ir drošība. Ūdenszīmes, pretviltošanas šķiedras, pretviltošanas joslas un speciālās krāsas ir daži no pretviltošanas elementiem, kas iestrādāti banknošu papīrā, lai padarītu banknotes cik vien iespējams grūti viltojamas. Ūdenszīmes var viegli saskatīt kā blāvus attēlus papīrā, turot banknoti pret gaismu. Cilindrveida formas pārsegā, ko izmanto celulozes šķiedru atdalīšanai, iestrādāts regulāri izvietotu attēlu raksts – tādējādi šķiedru kārtiņai, kas caur to nogulsnējas, ir atšķirīgs biezums. Kad papīrs izžūst, formas pārklājā iestrādātais attēls unikālā veidā atveidojas papīrā.

Euro banknotēm ir divi dažādi ūdenszīmju veidi, kas cilvēkiem jāpazīst. Pirmā ūdenszīme ir daudzkrāsains trīsdimensiju attēls, kurā redzams banknotes galvenais motīvs. Tieši zem tās redzama otrā ūdenszīme – banknotes nominālvērtības skaitlis. Rakstu zīmes skaidri redzamas, aplūkojot banknoti pret gaismu. Ūdenszīmju izveide ir radošs process, ko atvieglo datorizēta attēla veidošana un datorizēta izgatavošana.

Vēl divi pretviltošanas elementi, ko papīra izgatavošanas procesā parasti iestrādā zemas nominālvērtības banknošu papīrā, ir hologrammas josla un reversā redzamā spīdīgā josla. Šo pretviltošanas elementu iestrādāšana papīrā ir process, kas nav raksturīgs papīra izgatavošanai, taču, tā kā to efektīvāk var veikt ar divruļļu mašīnas palīdzību pirms ruļļu sagriešanas loksnēs, šo uzdevumu parasti veic papīra ražotāji. Hologrammas joslu uz banknotes uzspiež, izmantojot karstspiedi, savukārt spīdīgo joslu parasti iespiež sietspiedes tehnikā.

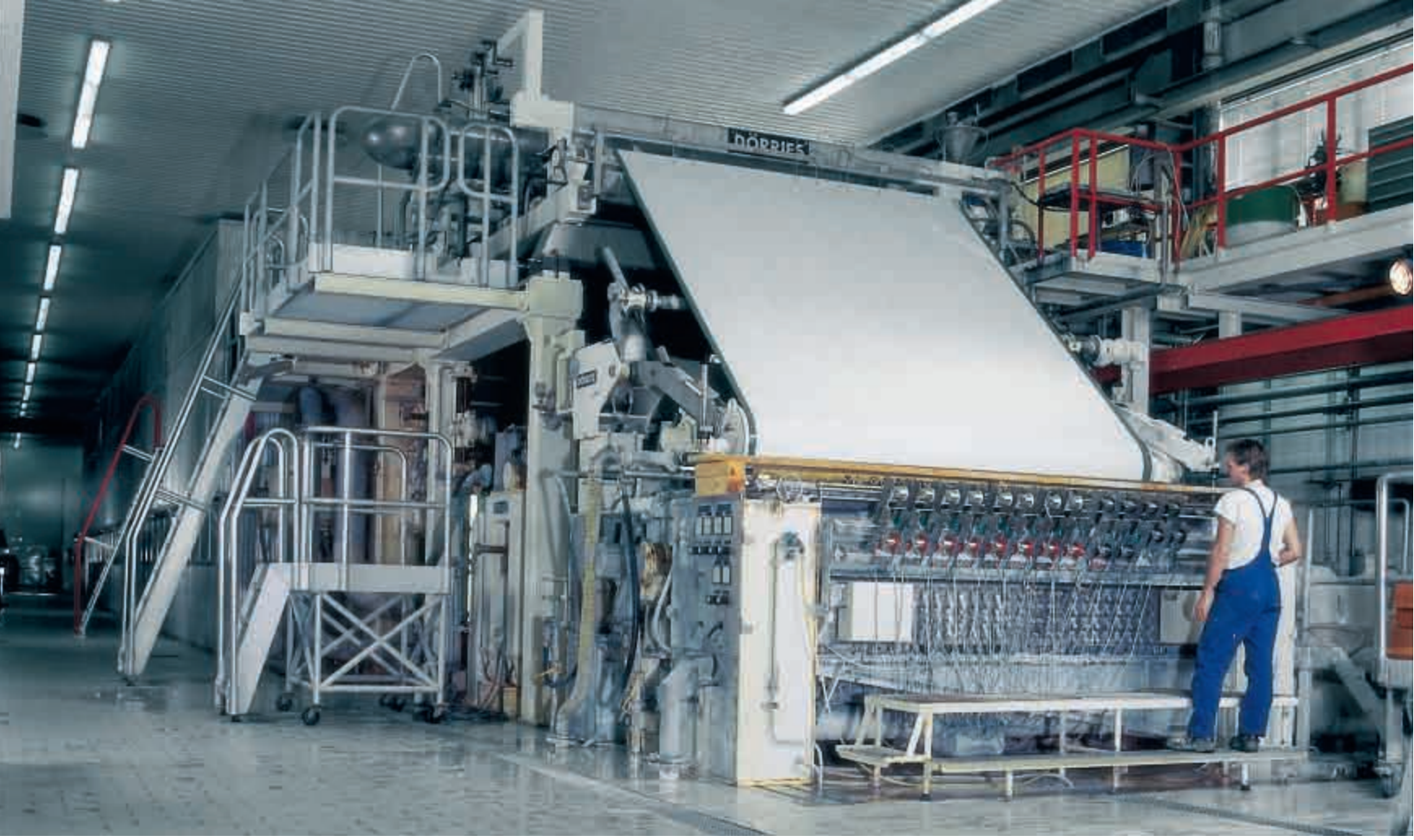

© Deutsche Bundesbank

Papīra izgatavošanas iekārtā ar cilindrveida formu tiek izgatavota papīra masa.

DRUKĀŠANA

Euro banknošu drukāšanā izmanto četras iespiedtehnoloģijas: ofsetspiedumu, dobspiedi, sietspiedi un augstspiedi. Šajos procesos izmanto dažādas plates jeb formas un speciālas krāsas.

Augstas nominālvērtības banknošu iespiešanas sākumposmā parasti izmanto ofsetiespieduma tehniku, ar kuras palīdzību veido banknotes grafiskā fona rakstu. Ofsetsiepiedums ir netieša iespiedtehnoloģija, jo krāsas no plates netiek tieši iespiestas uz papīra. No četrām iespiedplatēm (tās visas piestiprinātas iespiedcilindram) krāsas vispirms tiek pārnestas uz gumiju, bet pēc tam – uz papīru. Euro banknošu drukāšanai izmanto īpašu ofseta iespiedmašīnu konfigurāciju, kas nozīmē, ka banknotes averss un reverss tiek iespiests vienlaikus. Tas dod iespēju nodrošināt precīzu attēlu atbilstību banknotes aversā un reversā, ko var pārbaudīt, apskatot caurskata skaitli (abās pusēs iespiestās neregulārās zīmes, kuras, turot banknoti pret gaismu, precīzi savienojas, veidojot banknotes nominālvērtības skaitli).

Dobspiede, kuras nosaukums angļu valodā radies no itāļu vārda *intaglio*, kas nozīmē "iegriezums", piešķir banknotēm to īpašās iezīmes, kas sajūtamas ar tausti. Aptaustot banknoti ar pirkstu galiem, var sataustīt ECB abreviatūru piecos lingvistiskajos variantos, banknotes nominālvērtību, kā arī logu un vārtu attēlus. Šos attēlu elementus iegravē dobspiedes platē, veidojot iedobumus. No oriģinālās plates, kas parasti izveidota no vara, galvaniskajā vannā izgatavo iespiedplates. Uz iespiedplates uzklātā krāsa aizpilda iegravētos padziļinājumus, bet pretējā

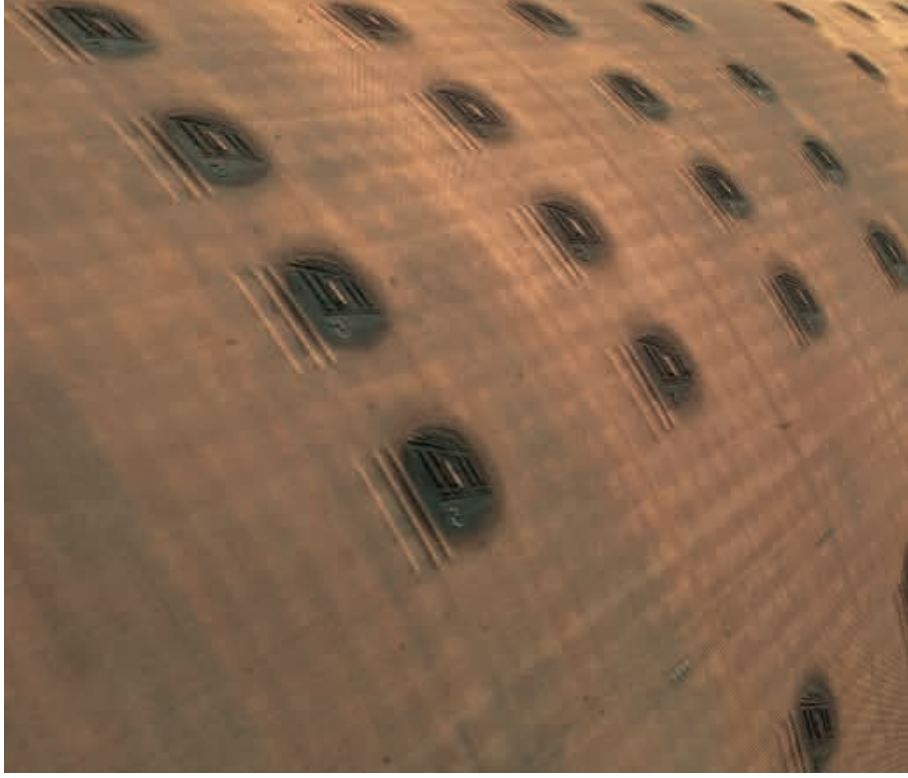

5 euro banknošu papīra ražošanas cilindrveida forma, kurā redzami iestrādātie attēli ūdenszīmju veidošanai.

virzienā rotējoša velme noslauka krāsu no virsmas (vietās, kurās nav attēlu).

Lieko krāsu no velmes notīra ar šķīdinātājiem un rakeli. Drukāšanas laikā krāsa no plates, kas piestiprināta pie iespiedcilindra, tiek pārnesta uz papīru. Šā procesa laikā papīrs tiek iespiests ar tinti pildītajās iedobēs, un papīra dobojuma rezultātā uz banknotes rodas krāsas reljefs. Lai iegūtu vēlamo reljefu, nepieciešams ļoti liels – aptuveni 30 tonnu – spieduma spēks.

Pēc dobspiedes banknotes reversā tiek iestrādāts vēl viens pretviltošanas elements – krāsa ar krāsu maiņas efektu, kas augstākas nominālvērtības banknotēm veido nominālvērtības skaitli (zemas nominālvērtības banknotēs papīrfabrikā tiek iestrādāta spīdīga josla, izmantojot to pašu iespiedtehnoloģiju). Abos gadījumos krāsu uzklāj ar sietspiedes tehnoloģijas palīdzību, kas nodrošina biezu krāsas kārtu, kas nepieciešama, lai pilnībā panāktu šo elementu optisko efektu. Tad uz papīra karstspiedes tehnikā uzklāj hologrammas laukumu (zemas nominālvērtības banknotēm ar līdzīga procesa palīdzību izveido nepārtrauktu hologrammas joslu). Šajā procesā tiek izmantotas iekārtas, kuras stundas laikā spēj apstrādāt 8 000 lokšņu.

Pēc tam loksnes numurē, izmantojot augstspiedes iespiedtehnoloģiju. Loksnes tiek ievadītas numurēšanas presē, kur ar divu dažādu numurēšanas elementu palīdzību banknotes reversā tiek iespiesti banknošu numuri. Pēc numurēšanas loksnes tiek automātiski sagrieztas banknotēs un sapakotas. Loksnes tiek grieztas gareniski un šķērseniski, veidojot paciņas pa 100 banknotēm katrā, kuras tiek pārsietas un sapakotas pa 10 paciņām kopā. Šie saiņi tiek stingri notīti ar caurspīdīgu plastmasas plēvi.

Loksnes un drukas kvalitāte tiek pārbaudīta dažādos ražošanas procesa posmos. Pārbaudes tiek veiktas vai nu tieši ražošanas procesa laikā, vai ārpus tā (t.i., izņemot no ražošanas paraugu), kā arī, veicot negaidītas izlases pārbaudes vai visas partijas pārbaudes – atkarībā no pārbaudāmajiem parametriem. Piemēram, spiestuves ieviesušas automātisku banknošu beigu kvalitātes pārbaudi ražošanas procesa noslēgumā ar ātrdarbīgu banknošu apstrādes iekārtu palīdzību. Bojātās banknotes tiek automātiski izņemtas un pēc tam iznīcinātas vai nekavējoties sasmalcinātas smalcināšanas iekārtā.

© Deutsche Bundesbank

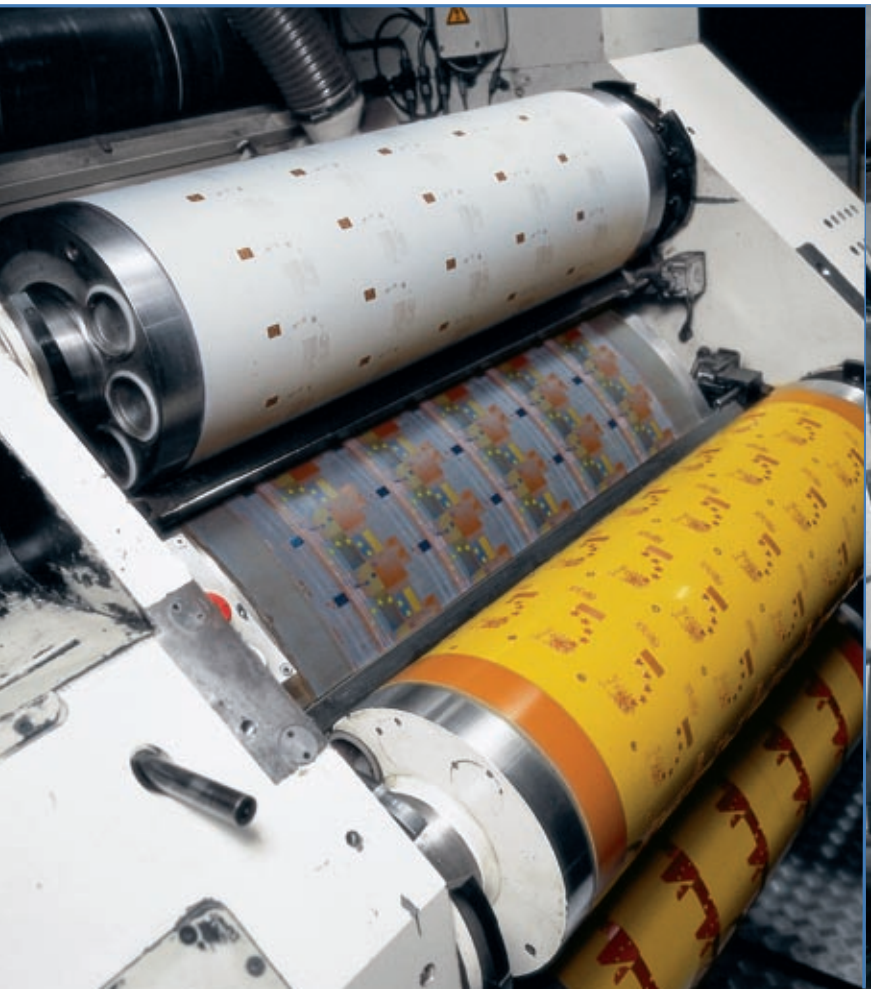

Plašu cilindri 50 euro banknošu drukāšanai un ofseta iespiedmašīnas gumija.

Plašu cilindrs 50 euro banknošu drukāšanai dobspiedes iekārtā.

Sietspiedes iekārta, ar kuru 50 euro banknotēm veido krāsu maiņas efektu.

Numurēšanas prese. Katrai banknotei ir unikāls sērijas numurs.

EURO BANKNOŠU LIELA APJOMA RAŽOŠANAS VADĪBA

1996. gadā EMI Padome nolēma, ka visām naudas spiestuvēm, kas Eiropas Savienībā drukā nacionālo valūtu banknotes, jāiesaistās euro banknošu sākotnējo krājumu veidošanā. Tas bija nepieciešams tāpēc, ka ļoti īsā laikā bija jāpagūst saražot milzīgu apjomu, – 500 NCB filiālēs vairākus mēnešus pirms euro skaidrās naudas ieviešanas, kas notika 2002. gada 1. janvārī, bija jānodrošina pietiekami euro banknošu krājumi, lai tās laikus varētu piegādāt komercbankām. Tika apsvērti šādi divi ražošanas scenāriji:

- bez pienākumu dalīšanas *(non-pooling)*. Šajā gadījumā katra NCB būtu atbildīga par savā valstī nepieciešamo euro banknošu ražošanu. Citiem vārdiem sakot, katra NCB ražotu visu nominālvērtību banknotes;
- pienākumu dalīšana *(pooling)*. Šajā gadījumā katra NCB ražotu tikai noteiktu nominālvērtību banknotes tādā apjomā, lai tiktu apmierināta vajadzība pēc attiecīgās nominālvērtības banknotēm visā euro zonā.

Pienākumu dalīšanas scenārijs būtu efektīvāks. Piemēram, ja visas 50 euro banknotes būtu jāsaražo četrās, nevis 15 naudas spiestuvēs, dalot pienākumus, varētu nodrošināt lielāku banknošu vienādību un vajadzētu mazāk koordinācijas darba. Taču augstākai efektivitātei būtu jāatsver darbs un izmaksas saistībā ar skaidrās naudas ieviešanai nepieciešamā lielā banknošu skaita piegādi.

BANKNOŠU IESPIEŠANA

Euro banknošu izgatavošanā iesaistīto spiestuvju atrašanās vietas

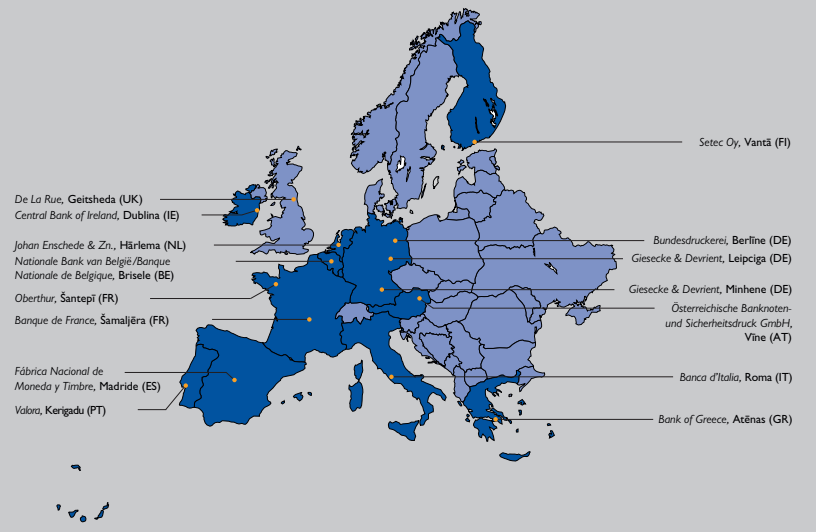

Kartē parādītas visas banknošu spiestuves, kas piedalījās sākotnēji nepieciešamā daudzuma nodrošināšanā.

Saistībā ar pienākumu dalīšanu problēmu radīja apstāklis, ka to nebija iespējams organizēt, kamēr nebija zināmas valstis, kuras ieviesīs euro. Taču naudas spiestuvēm bija jāpasūta dažādas drukāšanas iekārtas, pirms vēl bija pieņemts lēmums. Par laimi, izmēģinājuma banknošu projekts un tam sekojošais pirmsražošanas posms parādīja, ka nav nepārvaramu tehnisku iemeslu, kuru dēļ būtu nepieciešama pienākumu dalīšana. Tāpēc tika nolemts sākotnēji nepieciešamo apjomu iespiest, nedalot pienākumus.

Protams, nacionālās centrālās bankas drīkstēja savstarpēji noslēgt divpusējus pienākumu dalīšanas līgumus. Tas bija īpaši lietderīgi, iespiežot nelielu augstas nominālvērtības banknošu (t.i., 200 euro un 500 euro) apjomu. Īpaši dažām mazākām valstīm efektīvāk bija nevis ražot šo nominālvērtību banknotes, bet gan pasūtīt sev daļu no lielākas valsts ražošanas apjoma, izmantojot apjomradītas ekonomijas priekšrocības.

© Deutsche Bundesbank

Ofseta iespiedmašīna.

Lai gan ECB bija atbildīga par visa projekta koordināciju kopumā, katras nacionālās centrālās bankas ziņā bija banknošu pasūtīšana no tās izraudzītās spiestuves. Tādējādi ražošana nebija centralizēti organizēta. 2001. gadā banknošu ražošana norisēja, ietverot ne mazāk kā 70 dažādu centrālo banku, spiestuvju un nominālvērtību kombināciju.

Banknošu papīra ražošana lielā apjomā sākās 1999. gada sākumā. Drukāšana sākās tā paša gada vasarā Beļģijā, Francijā, Itālijā, Nīderlandē, Spānijā un Vācijā. Turpmākajos mēnešos darbā pakāpeniski iesaistījās arī citas spiestuves. Etalonbanknotes izgatavoja spiestuves, kuras pirmās uzsāka katras nominālvērtības banknošu iespiešanu. Kad ECB tās bija apstiprinājusi, visām spiestuvēm banknotes bija jāizgatavo atbilstoši vienādam standartam. Dažas spiestuves joprojām turpināja izgatavot nacionālo valūtu banknotes un uzsāka euro banknošu ražošanu vēlāk. Grieķijā banknošu drukāšana sākās 2000. gada beigās, jo tā pievienojās euro zonai tikai 2001. gadā.

Euro ieviešanai nepieciešamo banknošu ražošanas beigu posmā nepieciešamā kopējā ražošanas jauda bija miljards banknošu mēnesī, t.i., 33 milj. dienā, 1 400 000 stundā, 23 000 minūtē vai aptuveni 400 sekundē. Dažas spiestuves strādāja trijās maiņās visu diennakti un arī svētku dienās. Jaunās valūtas ieviešanai nepieciešamās euro banknotes izgatavoja pavisam 15 spiestuvju (trīs Vācijā, divas Francijā un pa vienai katrā no pārējām euro zonas valstīm, izņemot Luksemburgu). Viena spiestuve darbojās Lielbritānijā, t.i., ārpus euro zonas.

PIEZĪME PAR IETEKMI UZ VESELĪBU

Septiņu nominālvērtību euro banknotes, kā arī no visiem avotiem nākušie izejmateriāli tika pārbaudīti atbilstoši visstingrākajām Eiropas veselības aizsardzības un drošības normām. Nīderlandes Lietišķo zinātnisko pētījumu organizācija veica pārbaudes, pamatojoties uz ISO 10993 standartu. Šīs pārbaudes apstiprināja, ka normāla euro banknošu lietošana neapdraud veselību.

€-day

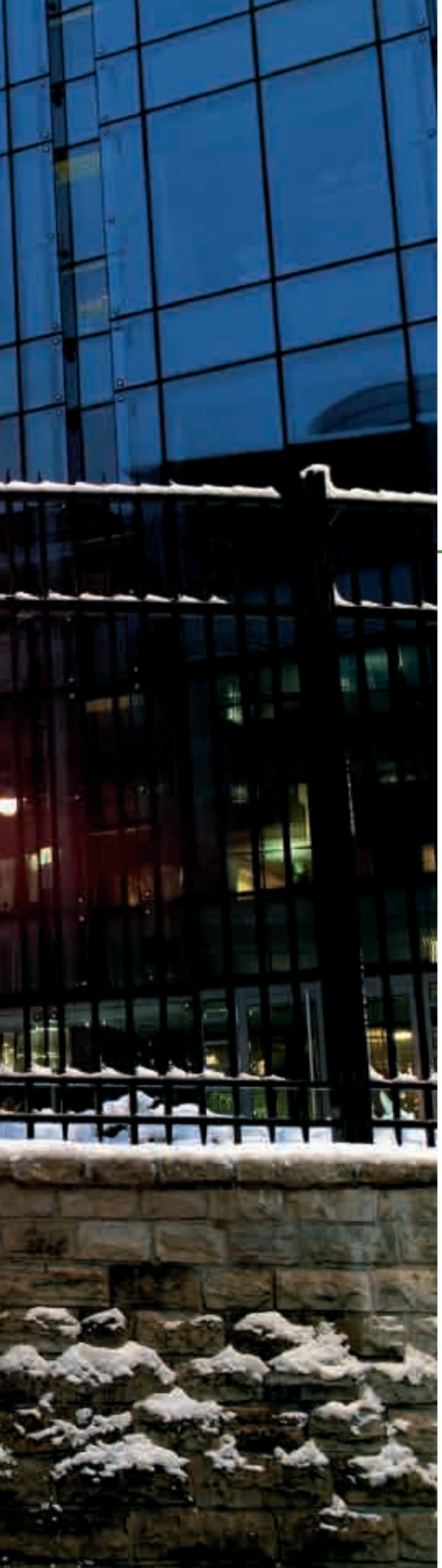

4. NODAĻA

IEVIEŠANA

€ diena Luksemburgas centrālajā bankā.

NEPIECIEŠAMĀ BANKNOŠU SKAITA APRĒĶINĀŠANA

Nacionālās centrālās bankas (NCB) aprēķināja, cik daudz euro banknošu tām vajadzēs ieviešanas brīdī un vēlāk 2002. gada laikā. Iespējamā pieprasījuma pirmā aplēse veikta 1998. gadā, bet pēc tam katru gadu aktualizēta, attiecīgi koriģējot plānoto ražošanas apjomu. Kad līdz euro ieviešanai bija atlikuši daži mēneši, komercbankas pieprasīja vairāk mazas nominālvērtības banknošu, nekā bija paredzēts, un šo pieprasījumu vajadzēja apmierināt.

Vispirms tika saražoti banknošu ieviešanas krājumi, kam bija jāaizstāj apgrozībā esošās nacionālās banknotes pirms euro banknošu ieviešanas, un apgādes krājumi, kam jānodrošina nepārtraukta banknošu apgāde visu gadu. NCB bija grūti paredzēt, kāds varētu būt katras nominālvērtības euro banknošu pieprasījums, jo nacionālo banknošu nominālvērtības atšķīrās no euro banknošu nominālvērtībām. Bija rūpīgi jāizvērtē, kāda ietekme varētu būt dažu nacionālo banknošu nominālvērtību aizstāšanai ar euro monētām un lielāku nominālvērtību euro banknošu ieviešanai.

Visbeidzot, bija jāņem vērā pieprasījums ārpus euro zonas esošajās valstīs. Piemēram, Vācijas markas banknotes tika ļoti plaši izmantotas arī ārpus Vācijas, īpaši Centrālajā Eiropā un Austrumeiropā. Tika lēsts, ka vērtības izteiksmē aptuveni viena trešdaļa Vācijas markas banknošu (32–45 mljrd. euro ekvivalents) tika lietotas ārpus Vācijas. Bija neiespējami paredzēt, cik liela daļa no šā apjoma tiks konvertēta euro un kādā mērā citas euro zonas valstis, kas robežojas ar Austrumeiropu, mainīs šīs banknotes.

2001. gadā noteica sākotnējo euro monētu ražošanas apjomu – 14.9 mljrd. banknošu (vairāk nekā 633 mljrd. euro vērtībā), paredzot, ka no šā apjoma 9–10 mljrd. banknošu būs ieviešanas krājumi, ar ko aizstās apgrozībā esošās nacionālās banknotes, un aptuveni 5 mljrd. banknošu būs apgādes krājumi. Ieviešanas krājumu apjomu aprēķināja, pamatojoties uz apgrozībā esošo banknošu daudzumu (2000. gada beigās – 11.7 mljrd. banknošu), lai gan izrādījās, ka tik liels banknošu skaits nebija nepieciešams. Vienu gadu pēc ieviešanas apgrozībā bija 8.2 mljrd. euro banknošu. Līdz 2006. gada beigām šis skaitlis pieauga līdz 11.3 mljrd.

2001. gada sākumā ECB Padome nolēma papildus ieviešanas un apgādes krājumiem izveidot euro banknošu centrālo rezervju krājumus kā nodrošinājumu, rodoties ražošanas traucējumiem, kvantitātes un kvalitātes problēmām un/vai negaidītam kādas noteiktas nominālvērtības banknošu pieprasījuma kāpumam. Centrālo rezervju krājumus veidoja 1.9 mljrd. banknošu (to nominālvērtību banknotes, kuras visbiežāk izmanto maksājumiem, t.i., 5 euro, 10 euro, 20 euro, 50 euro un 100 euro). Šos krājumus pamatā izgatavoja Eiropas naudas spiestuvju konsorcijs, kam vēl bija nedaudz brīvas jaudas. Šīs banknotes pasūtīja un nopirka ECB. NCB, kam bija nepieciešamas banknotes no centrālo rezervju krājumiem, bija tās jāpērk no ECB. Aptuveni 30% no šiem krājumiem izmantoja pirms euro ieviešanas un tās laikā. Atlikušo centrālo rezervju krājumu daļu pilnībā iekļāva Eurosistēmas stratēģiskajos krājumos.

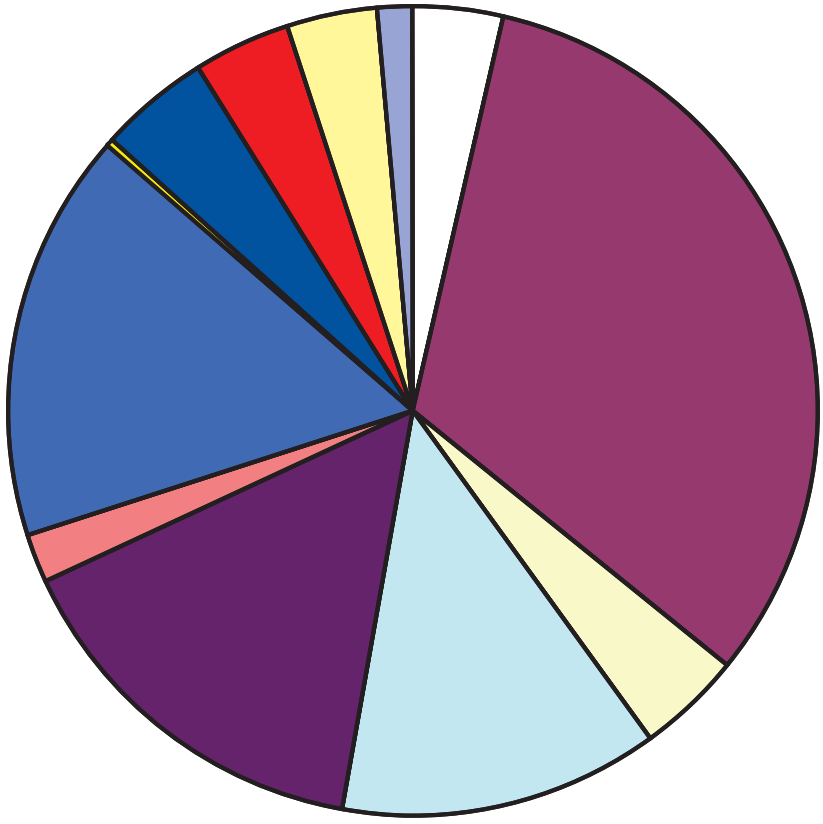

3.75 %	Beļģija
32.1 %	Vācija
4.2 %	Grieķija
12.9 %	Spānija
15.2 %	Francija
2.0 %	Īrija
16.4 %	Itālija
0.3 %	Luksemburga
4.4 %	Nīderlande
3.7 %	Austrija
3.6 %	Portugāle
1.5 %	Somija
KOPĀ 100 %	

Sākotnējais ražošanas apjoms, parādot katras nacionālās centrālās bankas daļu.

Iepakotas euro banknotes Banco de España *noliktavā Madridē.*

BANKNOTES APGROZĪBĀ UN BANKNOŠU KRĀJUMI

Tiek uzskatīts, ka banknotes (un monētas) nonāk apgrozībā pēc tam, kad nacionālā centrālā banka (NCB) tās izsniegusi – parasti komercbankām. Apgrozībā esošo banknošu skaits samazinās, kad banknotes tiek nosūtītas atpakaļ NCB. Banknotes apgrozībā ir izsniegtās banknotes, atņemot atpakaļ nodotās banknotes. Banknotes ir apgrozībā arī tad, ja tās neizmanto maksājumiem, bet glabā bankās vai krājkasītēs.

NCB uzglabā jaunas un lietotas banknotes. Pēc tam kad veikta lietoto banknošu derīguma pārbaude, proti, noskaidrots, vai tās nav fiziski bojātas, un pārbaudīts to īstums, tās var atkārtoti laist apgrozībā. Nederīgās banknotes sasmalcina, bet par viltojumiem ziņo policijai. Eurosistēmai ir divu veidu banknošu krājumi – apgādes un stratēģiskie.

Apgādes krājumi ir NCB krājumi darbības nodrošināšanai, un no tiem tiek nodrošināts banknošu pieprasījums normālās situācijās, t.sk. pieprasījuma sezonālā rakstura kāpuma gadījumos.

Šie krājumi paredzēti, lai:

- nomainītu no apgrozības izņemtās nederīgās banknotes;
- reaģētu uz iepriekš paredzamu apgrozībā esošo banknošu skaita kāpumu;
- reaģētu uz pieprasījuma sezonālajām svārstībām;
- optimizētu banknošu transportēšanu starp NCB filiālēm.

Jo lielāks ir kādas NCB tīkls, jo lielāki krājumi vajadzīgi, jo katrai filiālei jebkurā laikā jāapmierina iespējamais visu nominālvērtību banknošu pieprasījums.

Laika gaitā NCB apgādes krājumos var rasties nesabalansētība (pārpalikums vai deficīts), jo cilvēki ceļo no vienas euro zonas valsts uz citu un ved līdzi euro banknotes. Ja NCB pietrūkst noteiktas nominālvērtības banknotes, tā var izmantot Eurosistēmas stratēģiskos krājumus, ja citu NCB apgādes krājumu pārpalikums ir nepietiekams.

Bruņots konvojs apsargā euro skaidro naudu Karegado banknošu spiestuvē Portugālē.

KRĀJUMU VADĪBAS PLĀNS EURO IEVIEŠANAS LAIKĀ

NCB banknošu ražošanas plāni tika regulāri pārskatīti un izveidoti centrālo rezervju krājumi, tāpēc tika pieņemts, ka Eurosistēmai euro banknošu krājumi pirms euro ieviešanas skaidrās naudas apritē ir pietiekami. Tomēr dažus mēnešus pirms ieviešanas radās šaubas, vai visām NCB tiešām būs pietiekami lieli krājumi, lai apmierinātu pieprasījumu 2002. gada sākumā, jo komercbankām tika izsniegts ļoti liels skaits mazas nominālvērtības banknošu. Tas īpaši attiecās uz 5 euro banknotēm. Šā iemesla dēļ Eurosistēma izveidoja krājumu vadības sistēmu, lai līdz minimumam samazinātu risku, ka kādā reģionā varētu pietrūkt banknošu.

Šī sistēma deva iespēju NCB, kam draudēja banknošu deficīts, ātri piekļūt centrālo rezervju krājumiem. Turklāt visas NCB apņēmās palīdzēt cita citai, nodrošinot piekļuvi saviem banknošu krājumu pārpalikumiem. Ja kādai NCB sāka trūkt banknošu, tai vispirms bija jāizmanto centrālo rezervju krājumi. Ja pieprasījumu nebija iespējams apmierināt no centrālo rezervju krājumiem, pārējās NCB būtu gatavas veikt ārkārtas banknošu pārvedumus no savu apgādes krājumu pārpalikuma.

Šajā nolūkā NCB 2001. gada decembrī aktualizēja prognozes par maksimālo apjomu, kāds varētu būt nepieciešams līdz 2002. gada februāra beigām, kā arī iesniedza ECB detalizētus datus par banknošu krājumu apjomu, kāds tām nepieciešams raitas banknošu apgādes nodrošināšanai. Šī informācija, kā arī katru dienu aktualizētie dati par banknošu skaitu, kāds laists apgrozībā kopš 2002. gada 1. janvāra, ļāva ECB uzraudzīt euro banknošu pieprasījumu un piedāvājumu sarežģītajā euro ieviešanas posmā.

No 2001. gada novembra līdz 2002. gada janvārim dažas NCB pieprasīja no centrālo rezervju krājumiem vairāk nekā 500 milj. 5 euro un 10 euro banknošu. Tomēr lielākā daļa šo banknošu faktiski netika laistas apgrozībā euro ieviešanas periodā, jo izrādījās, ka sākotnēji izsniegtais apjoms nodrošināja lielāko daļu banku vajadzību, un 2002. gada janvāra pirmajās nedēļās banknošu apjoms, ko NCB izmaksāja bankām, bija neliels. Tomēr krājumu vadības sistēma palīdzēja novērst jebkādus apgādes pārtraukumus un palīdzēja izveidot pastāvīgo krājumu vadības sistēmu pēc euro ieviešanas.

Euro skaidrās naudas piegāde lielveikalam Austrijā 2001. gada beigās.

BANKNOŠU UN MONĒTU SAVLAICĪGA PIEGĀDE

2001. gada pēdējos četros mēnešos, kamēr apgrozībā vēl bija nacionālo valūtu banknotes un monētas, uzņēmumi – īpaši bankas un veikali – visā euro zonā veidoja euro banknošu un monētu krājumus divos posmos, ko dēvē par priekšpiegādes pirmo un otro fāzi. Pirmajā posmā NCB piegādāja banknotes un monētas komercbankām, kas savukārt izplatīja jauno skaidro naudu veikaliem, banku filiālēm utt. Jaunā skaidrā nauda vēl nebija likumīgs maksāšanas līdzeklis, un tās apgrozība bija aizliegta. Tomēr priekšpiegādes divas fāzes nodrošināja, ka banknotes un monētas bija plaši pieejamas jau krietnu laiku pirms 2002. gada 1. janvāra un ka skaidrās naudas pārvadāšanas uzņēmumi varēja efektīvāk izmantot savus 7 600 transportlīdzekļus, tādējādi izvairoties no sastrēgumiem skaidrās naudas piegādē, tuvojoties 2001. gada beigām. Skaidrās naudas savlaicīgai piegādei bija arī citas priekšrocības:

- bankas apgādāja to īpašumā esošos 200 000 bankomātus ar euro banknotēm;
- mazumtirgotāji sagatavoja kases aparātus;
- bankas un tirdzniecības automātu operatori sāka iepildīt iekārtās euro.

Jauno banknošu un monētu trūkums 2002. gada pirmajās dienās ne vien grautu jaunās valūtas prestižu, bet arī paildzinātu nacionālo valūtu un euro skaidrās naudas paralēlu apgrozību, kam bija noteikts ierobežojums līdz astoņām nedēļām. Raitu euro ieviešanu skaidrās naudas apritē varēja nodrošināt vienīgi pietiekama apjoma un savlaicīga skaidrās naudas piegāde, tādējādi nodrošinot un vairojot gan sabiedrības, gan finanšu tirgu uzticību jaunajai valūtai. Apjoma izteiksmē līdz 2001. gada beigām bija piegādāti gandrīz 80% no banknošu sākotnējā pieprasījuma un 97% no kopējā nepieciešamā monētu apjoma (t.sk. euro monētu sākumkomplekti iedzīvotājiem), lai nodrošinātu euro ieviešanu skaidrās naudas apritē.

NCB uzsāka priekšpiegādes pirmo un otro fāzi dažādā laikā, ņemot vērā atšķirīgos apstākļus – katras euro zonas valsts lielumu, tās tautsaimniecību, skaidrās naudas piegādes infrastruktūru un valsts izvēlēto scenāriju euro ieviešanai skaidrās naudas apritē.

Iedzīvotājs pērk euro monētu sākumkomplektu kādā bankā Parīzē.

Maksimālais priekšpiegādes periods bija četri mēneši, t.i., sākot ar 2001. gada 1. septembri. Uzsākt priekšpiegādi agrāk nebūtu pamatoti no loģistikas viedokļa, tas paaugstinātu arī drošības risku un risku, ka euro skaidrā nauda varētu pāragri nonākt apgrozībā. Banknošu piegādes grafiki nereti atšķīrās no monētu piegādes grafikiem. Monētas parasti piegādāja agrāk, jo ar monētu transportēšanu saistītas lielākas loģistikas grūtības nekā ar banknošu transportēšanu un to nominālvērtība un tādējādi arī drošības riski ir mazāki.

NCB, kas piegādāja skaidro naudu, ar normatīvo aktu vai līgumu palīdzību noteica bankām un mazumtirgotājiem aizliegumu to izplatīt patērētājiem pirms 2002. gada 1. janvāra. Priekšlaicīga euro banknošu un monētu apgrozība būtu traucējusi plānoto norisi un radījusi sajukumu. Bankām bija jāapdrošina priekšpiegādē saņemtā skaidrā nauda pret iznīcināšanas, zādzības vai laupīšanas riskiem, kā arī pret risku, ka tā pirms noteiktā laika varētu nonākt iedzīvotāju lietošanā. Bankām piegādātās euro banknotes visās valstīs palika centrālās bankas īpašumā līdz 2002. gada 1. janvāra plkst. 00.00. Ja saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem šādu īpašumtiesību saglabāšanu nebija iespējams paredzēt vai īstenot, par priekšpiegādē saņemtajām euro banknotēm bija jāsniedz nodrošinājums.

Atšķirībā no bankām, veikaliem un citām organizācijām iedzīvotāji nesaņēma euro skaidro naudu pirms tās ieviešanas. Bija tikai viens būtisks izņēmums. 2001. gada decembra otrajā pusē iedzīvotājiem bija iespēja no bankām vai tieši no NCB iegādāties monētu sākumkomplektus. Monētu sākumkomplektos bija nelielas summas – no 3.88 euro (23 Somijas marku ekvivalents) līdz 15.25 euro (100 Francijas franku ekvivalents). Pārdodot šādus komplektus, bija iecerēts iepazīstināt sabiedrību ar monētām un atvieglot euro ieviešanu. Bija paredzēts, ka iedzīvotāji izmantos šīs euro monētas maksājumiem 2002. gada pirmajās dienās, nodrošinot mazumtirgotājiem vairāk sīknaudas.

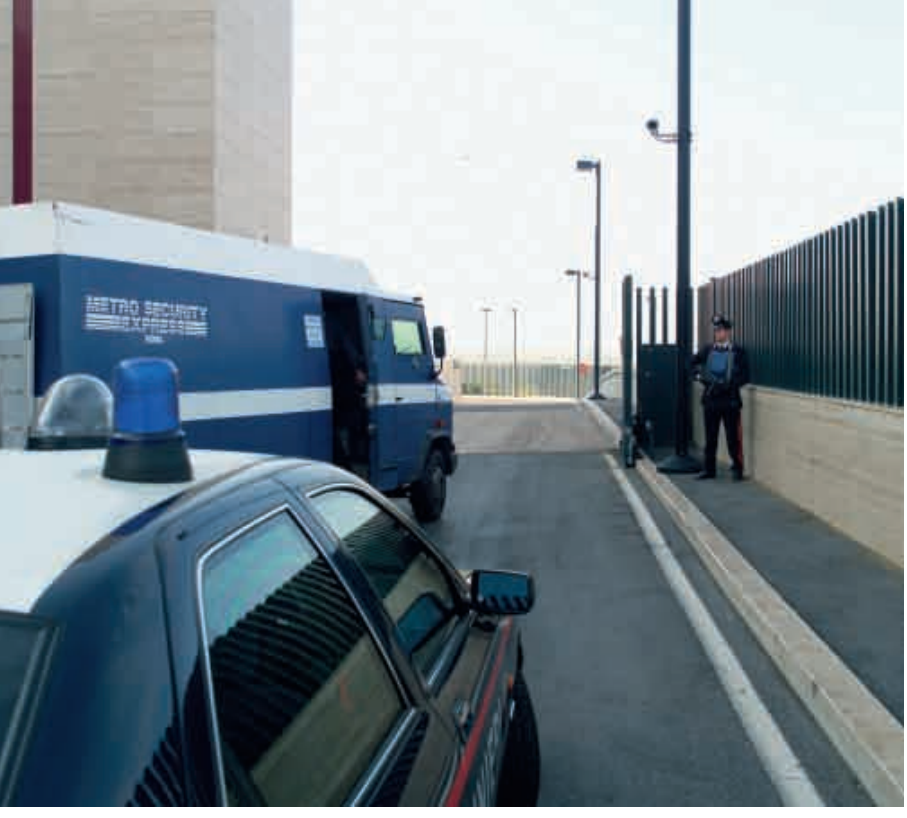

Stingri drošības pasākumi, pārvedot euro skaidro naudu no Banca d'Italia *filiāles Romā.*

Informācijas kampaņās NCB skaidroja, ka monētu sākumkomplektos ietilpstošās monētas paredzētas tērēšanai, nevis kolekcionēšanai, tomēr cilvēki nenovēršami bija ieinteresēti tās saglabāt kā piemiņu par vēsturisko brīdi un tērēja visai negribīgi. Monētu sākumkomplekti tika izgatavoti ļoti nelielā apjomā, un dažās valstīs tos izpirka jau 48 stundu laikā.

Bet kāpēc lai bankas vēlētos izveidot lielus euro skaidrās naudas krājumus labu laiku pirms ieviešanas dienas? Skaidrā nauda nepelna bankām procentus un rada likviditātes izmaksas. Šīs papildu izmaksas bija jāneitralizē. Lai mudinātu bankas iepriekš pieņemt banknošu un monētu piegādes, tika panākta vienošanās par debetēšanas modeli. Tam vajadzēja:

- atspoguļot papildu euro skaidrās naudas turējumus bankās;
- būt vienkāršam un viegli īstenojamam;
- neatstāt nekādu ietekmi uz banku un to klientu attiecībām.

Saskaņā ar lineāro debetēšanas modeli skaidrā nauda netika debetēta attiecīgās bankas kontā uzreiz pilnā apjomā. Viena trešdaļa pēc nominālvērtības tika ieskaitīta banku kontos attiecīgi 2002. gada 2., 23. un 30. janvārī.

Šādi datumi noteikti, ņemot vērā galvenās refinansēšanas operācijas, ar kurām ECB 2002. gada sākumā nodrošināja (un joprojām nodrošina) komercbanku likviditāti. ECB Padome vienojās, ka debetēšanas modelim jābūt vienīgajam instrumentam Eurosistēmas līmenī, kas neitralizēs euro skaidrās naudas ieviešanā iesaistītajām pusēm radušās izmaksas. Taču atsevišķu valstu līmenī bija iespējams paredzēt ierobežotu skaitu konkrētu izņēmumu, ja vien šie pasākumi veicināja euro ieviešanu skaidrās naudas apritē. Piemēram, dažas NCB piedāvāja finansiālus stimulus bankām, kas pieņēma mazas nominālvērtības euro banknošu piegādes pirms euro ieviešanas vai agrāk nodeva nacionālo valūtu.

Tā kā ievērojams daudzums NCB emitēto banknošu bija apgrozībā ārpus euro zonas, euro skaidro naudu savlaicīgi piegādāja arī uz šīm vietām, lai gan tas notika ierobežotā apjomā. ECB pamatnostādne reglamentē skaidrās naudas piegādi komercbankām ārpus euro zonas, ko veic euro zonā esošās bankas, sākot ar 2001. gada 1. decembri. Bankas varēja izplatīt euro banknotes savām filiālēm un galvenajiem birojiem ārpus euro zonas. Turklāt bankām bija atļauts nodot skaidro naudu saviem meitasuzņēmumiem, kā arī citām bankām, kuru galvenais birojs un/vai filiāļu tīkli atradās ārpus euro zonas.

Bruņoti apsargi pie kravas automašīnas, kas transportē euro, tai nobraucot no prāmja Grieķijā.

Vēlāk pieņemta ECB pamatnostādne noteica plašākas iespējas veikt savlaicīgu euro banknošu piegādi ārpus euro zonas. Bankas ārpus euro zonas, kas bija specializējušās banknošu piegādē bankām, varēja saņemt skaidro naudu no NCB un nodot to savām klientu bankām ārpus euro zonas. Turklāt ārpus euro zonas esošo valstu NCB varēja saņemt euro banknotes un nodot tās to jurisdikcijā esošajām bankām. Tomēr ārpus euro zonas nebija atļauts, piemēram, nodot skaidro naudu tālāk mazumtirgotājiem.

Euro banknošu piegāde uz jebkuru vietu ārpus euro zonas bija atļauta vienīgi ar 2001. gada 1. decembri. Specializētām kredītiestādēm un NCB ārpus euro zonas vērtības izteiksmē tika piegādāts 4.1 mljrd. euro. *Deutsche Bundesbank* piegādāja 78% no šā apjoma un Francijas centrālā banka – 12%. Vairāk nekā puse ārpus euro zonas piegādāto banknošu nonāca Austrumeiropā, t.sk. Rietumbalkānu valstīs un Turcijā (kur apgrozībā paralēli visai plaši bija arī Vācijas marka). Liels apjoms tika nogādāts arī Ziemeļāfrikas valstīm, kā arī starptautiskajām bankām, kas apkalpo korporatīvos klientus, piemēram, Šveicē un Lielbritānijā.

PRIEKŠPIEGĀDES PIRMĀ UN OTRĀ FĀZE

Priekšpiegādes pirmā fāze bija euro banknošu un monētu fiziska nogādāšana no NCB uz komercbankām vai to ieceltajiem pārstāvjiem (naudas pārvadāšanas uzņēmumiem) no 2001. gada 1. septembra līdz 31. decembrim. Piegādāto banknošu un monētu tālāko piegādi trešajām personām, piemēram, veikaliem, restorāniem, kā arī tirdzniecības automātu ražotājiem un īpašniekiem, sākot ar 2001. gada 1. septembri, dēvē par priekšpiegādes otro fāzi. Priekšpiegādes pirmās un otrās fāzes instrumentu, t.sk. priekšpiegādes pirmajā un otrajā fāzē piegādāto summu debetēšanas modeli, reglamentēja ECB pamatnostādnes.

SKAIDRĀS NAUDAS IEVIEŠANAS ATVIEGLOŠANA MAZUMTIRGOTĀJIEM

Daudzi mazumtirgotāji bija nobažījušies, ka 2002. gada sākumā viņiem būs nepieciešami lieli monētu krājumi, jo bija paredzēts, ka veikali būs galvenais jauno monētu izplatīšanas kanāls (savukārt lielāko daļu banknošu bija paredzēts izplatīt, izmantojot bankomātus). Bija iecerēts, ka šīs bažas mazinās monētu sākumkomplektu pārdošana. Tā paša iemesla dēļ bankas tika mudinātas bankomātos ievietot zemākas, nevis augstākas nominālvērtības banknotes. Turklāt oficiālās iestādes tika aicinātas maksāt sociālos pabalstus (ko nereti izmaksā skaidrā naudā) zemas nominālvērtības banknotēs.

Tika lūgta arī sabiedrības palīdzība. Informācijas kampaņā "Euro 2002" iedzīvotājus aicināja pēc iespējas mazāk veikt jauktos maksājumus, t.i., nacionālajā valūtā un euro, sākt izmantot euro banknotes un monētas, cik ātri vien iespējams, un, kad vien iespējams, maksājumos piedāvāt precīzu summu.

EURO SKAIDRĀS NAUDAS LAIŠANA APGROZĪBĀ

Kopējais apgrozībā esošais banknošu skaits pirmajās euro skaidrās naudas ieviešanas dienās pārsniedza prognozēto. Ja apgrozībā ienākošas banknotes salīdzinām ar ūdeni, kas piepilda baseinu, baseins kļuva arvien pilnāks – pilnāks, nekā gaidīts. To izraisīja spēcīgā plūsma no "euro slūžām" – tā kā pirms euro ieviešanas bija piegādāts liels skaidrās naudas apjoms, tās bija iespējams atvērt jo plaši. Taču novadkanālam, pa kuru bija jāaizplūst nacionālajām banknotēm, bija daudz ierobežotāka jauda, tāpēc nacionālo valūtu izņemšana no apgrozības norisēja lēni.

Euro skaidrās naudas ieviešanas laikā ECB katru dienu novēroja emitēto euro banknošu un monētu apjomu un no apgrozības izņemto nacionālo valūtu apjomu. 63. lappusē tabulā redzams kopējais apgrozībā esošo banknošu skaits pēc euro ieviešanas skaidrās naudas apritē. Tā kā visas priekšpiegādes laikā piegādātās banknotes tika uzrādītas kā "apgrozībā esošas", 2002. gada 1. janvārī apgrozībā esošo banknošu vērtība sasniedza 403 mljrd. euro, par 6% pārsniedzot tajā pašā laikā 2001. gadā apgrozībā esošo banknošu skaitu.

Kopējais apgrozībā esošo banknošu skaits katru dienu samazinājās, jo no apgrozības izņemto nacionālo banknošu apjoms vienmēr bija lielāks nekā emitēto euro banknošu skaits. 2002. gada 28. februārī pirmo reizi emitēja vairāk euro banknošu nekā no apgrozības izņemto nacionālo banknošu. Šajā dienā kopējā apgrozībā esošo banknošu vērtība sasniedza 285.1 mljrd. euro (aptuveni par ceturto daļu mazāk nekā 2001. gada februārī).

Euro skaidrās naudas ieviešanas perioda sākumā īpaši augsts bija 5 euro un 10 euro banknošu pieprasījums, jo Eurosistēma bija mudinājusi bankas izplatīt galvenokārt zemas nominālvērtības banknotes. Pēc pirmajām euro ieviešanas dienām tikai viena mēneša laikā šo mazās nominālvērtības banknošu apgrozība būtiski samazinājās – vairāk nekā par 30% (5 euro) un gandrīz par 20% (10 euro). Turpretī lielas nominālvērtības banknošu pieprasījums pastāvīgi auga. To atspoguļo apgrozībā esošo euro banknošu vidējā vērtība, kas palielinājās no 28 euro 2002. gada janvārī līdz 44 euro tā paša gada beigās. 2006. gada decembrī vidējā apgrozībā esošo banknošu vērtība bija 55 euro.

Janvāra pirmajās divās nedēļās lielākajā daļā euro zonas valstu pieauga skaidrās naudas maksājumu īpatsvars kopējā maksājumu apjomā, cilvēkiem iztērējot viņu rīcībā esošo nacionālo valūtu un iepazīstot euro. Situācija sāka normalizēties janvāra otrajā pusē. Līdz 7. janvārim euro īpatsvars skaidrās naudas maksājumos sasniedza vidēji 75% un līdz janvāra vidum pārsniedza 90%.

2002. gada 1. janvāris, neilgi pēc pusnakts – iedzīvotāji Māstrihtā uzmanīgi aplūko pilnīgi jaunas euro banknotes.

NACIONĀLO VALŪTU BANKNOŠU UN MONĒTU IZŅEMŠANA NO APGROZĪBAS

Lielākā daļa valsts iestāžu centās jau iepriekš samazināt banku, mazumtirgotāju un skaidrās naudas pārvadāšanas uzņēmumu darba apjomu skaidrās naudas ieviešanas periodā, mudinot iedzīvotājus jau ievērojamu laiku pirms 2002. gada janvāra noguldīt nacionālās valūtas monētas bankās. Turklāt labdarības organizācijas rīkoja kampaņas, aicinot iedzīvotājus ziedot vecās monētas. Kopējā apgrozībā esošo nacionālo valūtu monētu vērtība 2001. gadā samazinājās par 9% (no 17.9 mljrd. euro 2000. gada beigās līdz 16.3 mljrd. euro 12 mēnešus vēlāk). Apjoma izteiksmē 2001. gada beigās apgrozībā joprojām bija 107.5 mljrd. nacionālo valūtu monētu, kas vairāk nekā divas reizes pārsniedza kopējo euro skaidrās naudas ieviešanai saražoto monētu skaitu.

Šo neatbilstību var izskaidrot ar dažu monētu lietotāju tendenci uzkrāt monētas. Īpaši mazas nominālvērtības monētas bieži tiek ilgstoši glabātas (piemēram, krājkasītēs), tādējādi izzūdot no apgrozības. Turklāt var gadīties, ka šīs monētas pie sevis patur kolekcionāri, kas dažkārt nepievērš lielu uzmanību tam, cik liela ir viņu rīcībā esošo monētu kopējā vērtība. Sīkās monētas ne vienmēr izmanto maksājumos, un saņemto atlikumu nereti neiztērē jauniem pirkumiem. Turklāt komercbankas nemaina monētas, ko tūristi pārved no ārvalstu ceļojumiem, – arī tā šīs monētas "pazūd". Monētu uzkrāšanas un zuduma dēļ nepārtraukti apgrozībā jālaiž arvien jaunas monētas, tādējādi palielinot apgrozībā esošo monētu skaitu.

Vērtības izteiksmē runājot, līdz 2002. gada februāra beigām no apgrozības bija izņemta aptuveni viena trešdaļa no nacionālo valūtu monētām, tādējādi apgrozības rādītājs saruka no 16.3 mljrd. euro līdz 11.3 mljrd. euro.

2001. gadā apgrozībā esošo nacionālo banknošu vērtība samazinājās gandrīz par trešdaļu (līdz 270 mljrd. euro). Šis sarukums strauji turpinājās pēc 2002. gada 2. janvāra. Katru dienu NCB tika nodoti 4–6% no atlikušajām apgrozībā esošajām nacionālo valūtu banknotēm. Līdz 2002. gada februāra beigām to vērtība bija samazinājusies līdz 53.8 mljrd. euro. Vērtības izteiksmē līdz 2002. gada beigām 95.1% no apgrozībā bijušajām nacionālo valūtu banknotēm bija nodots atpakaļ bankās.

Tā kā NCB, kas emitējušas vecās nacionālo valūtu banknotes, joprojām ļoti ilgi vai pat neierobežoti maina tās pret euro, atlikušās banknotes joprojām paliek "apgrozībā". Domājams, ka daļa nacionālo valūtu banknošu un monētu ir saglabāta sentimentālu apsvērumu dēļ vai pievienota kolekcijām.

Lai samazinātu zādzību iespēju, sākot ar 2002. gada 1. janvāri, Beļģijā, Francijā, Itālijā, Luksemburgā un Spānijā veica nacionālo banknošu iezīmēšanu. Banknotes tika padarītas nederīgas, izdurot tajās caurumu vai nogriežot stūri, lai tās vairs nevarētu apmainīt vai izmantot maksājumos. Tādējādi samazinājās apdrošināšanas prēmijas, ko bankas un pasta iestādes maksāja par skaidrās naudas transportēšanu, atvieglojot to finansiālo slogu.

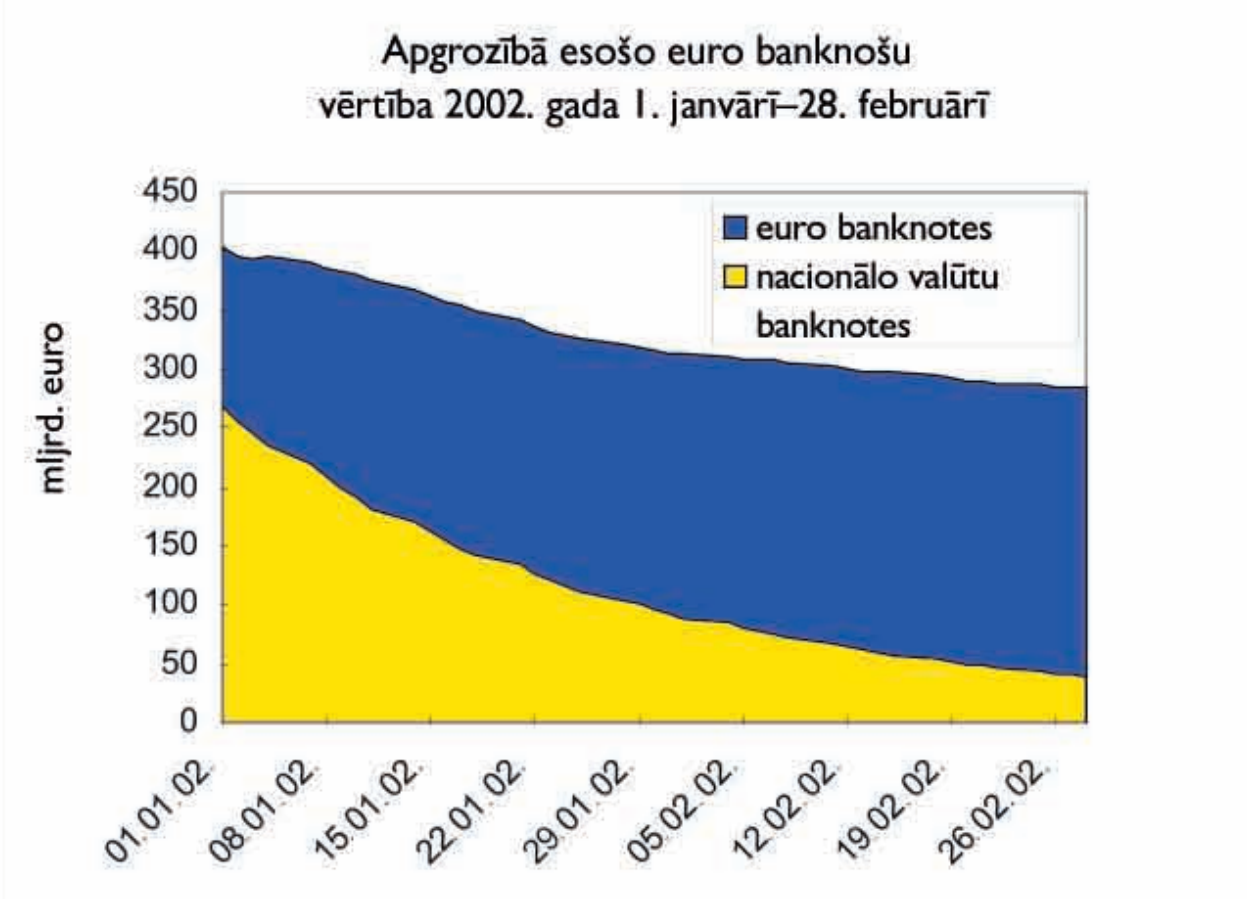

Jauno banknošu apjoma kāpums un veco banknošu apjoma kritums 2002. gada sākumā – to rāda zilās joslas paplašināšanās un baltās joslas sašaurināšanās.

Bankomātu speciālists Deutsche Bundesbank *telpās netālu no Frankfurtes pārbauda dažādās naudas kaltuvēs kaltās euro monētas.*

BANKOMĀTU UN TIRDZNIECĪBAS AUTOMĀTU PIELĀGOŠANA

Aptuveni 70% banknošu no banku kontiem tiek izņemti no bankomātiem. Tomēr euro skaidrās naudas ieviešanas pirmajās 10 dienās 2002. gada janvārī, saņemot euro skaidro naudu vai apmainot nacionālās valūtas, cilvēki daudz biežāk izmantoja pakalpojumus uz vietas 218 000 bankās un pasta iestādēs. Dažās valstīs, piemēram, Vācijā un Spānijā, kur bankas 1. janvārī bija atvērtas apmeklētājiem, privātpersonām klientu apkalpošanas vietās izsniegtās skaidrās naudas apjoms pat pārsniedza no bankomātiem izņemto.

Eurosistēma veicināja savlaicīgu un ātru bankomātu pielāgošanu, lai lielākā daļa no tiem, sākot ar 2002. gada 1. janvāri, izsniegtu tikai euro banknotes (nevis nacionālās valūtas banknotes).

Uzņēmumiem, kuriem bija jāpielāgo skaidrās naudas iekārtas (piemēram, bankomāti un tirdzniecības automāti) darbībai ar euro, bija iespēja izmēģināt jaunās banknotes ilgu laiku pirms euro ieviešanas skaidrās naudas apritē. Paplašinoties banknošu ražošanai, spiestuves nodrošināja arvien vairāk dažādu nominālvērtību banknošu testēšanas nolūkā. Tas notika trijos posmos.

- 2000. gada maijā un septembrī iekārtu ražotājiem piedāvāja divas centralizētas izmēģinājuma sērijas. Piedalījās 45 uzņēmumi gan no euro zonas valstīm, gan no valstīm ārpus ES (t.sk. no Japānas un ASV). Izmēģinājumi notika drošās *Deutsche Bundesbank* telpās netālu no Frankfurtes ECB uzraudzībā. Katram uzņēmumam bija neliela testēšanas kabīne, kurā tā pārstāvji varēja analizēt banknotes, izmantojot savas iekārtas. Vispārējas informācijas pakete par euro banknošu specifikācijām, t.sk. informācija par pretviltošanas elementu izvietojumu un pazīmēm, palīdzēja uzņēmumiem konstatēt, kurus no šiem elementiem bija iespējams pārbaudīt ar to rīcībā esošo iekārtu sensoriem, nosakot banknošu īstumu.

Bankomātu speciālisti testē euro banknotes Deutsche Bundesbank *telpās netālu no Frankfurtes.*

- Ar 2001. gada martu šādu testēšanu organizēja visās 12 euro zonas valstīs un Lielbritānijā. Testēšanā piedalījās vairāk nekā 150 organizāciju. Šoreiz aicināja piedalīties arī pakalpojumu sniedzējus (t.sk. uzņēmumus, kas veic bankomātu apkopi) un bankas.
- Ar 2001. gada 1. septembri uzņēmumi savās telpās veica piegādāto banknošu laboratoriskas pārbaudes. Lai nediskriminētu ārpus euro zonas esošo valstu iekārtu ražotājus, kam nebija ļauts saņemt euro banknotes, šiem uzņēmumiem tika dota iespēja iegādāties euro banknotes no *Deutsche Bundesbank.*

Pēc bankomātu ražotāju un operatoru, kā arī banku veiktajiem rūpīgajiem sagatavošanās darbiem šo iekārtu pielāgošana visā euro zonā norisēja strauji. 2002. gada 2. janvārī jau bija pielāgoti 90% bankomātu, bet divas dienas vēlāk – jau gandrīz 100%. 2002. gada janvāra pirmajā nedēļā no bankomātiem izņēma ļoti daudz skaidrās naudas – tas atspoguļoja iedzīvotāju entuziasmu un interesi par jauno valūtu. Piemēram, Nīderlandē gada divās pirmajās dienās nauda no bankomātiem tika izņemta 5 milj. reižu. Izņemtās naudas daudzums saglabājās augsts līdz otrās nedēļas vidum, kad tas sāka pamazām atgriezties normālā līmenī.

Salīdzinājumā ar citiem skaidrās naudas ieviešanas aspektiem tirdzniecības aparāti tika pārveidoti nedaudz lēnāk. Tas nebija nekas pārsteidzošs, ņemot vērā pielāgojamo iekārtu lielo skaitu (10 milj. monētu aparātu, no kuriem dažos iespējams izmantot arī banknotes) un ierobežoto skaitu tehniķu, kuri varēja veikt šādu darbu samērā īsā laikā. Taču valstīs, kurās automāti nepieņēma euro skaidro naudu un kurās pielāgošanas process norisēja ilgāk, iedzīvotāji izrādījās ieguvēji – viņiem nebija jāmaksā soda nauda, ja nebija iespējams samaksāt par dažiem pakalpojumiem, piemēram, automašīnu novietošanu un braukšanu. Tomēr jau pirmo nedēļu laikā visas šīs pārejas grūtības tika pārvarētas.

NACIONĀLO BANKNOŠU APMAIŅA PĒC NOMINĀLVĒRTĪBAS

Kad euro zonas nacionālo banknošu un monētu kurss 1999. gada 1. janvārī tika neatsaucami fiksēts, šīs banknotes un monētas no juridiskā viedokļa kļuva par euro apakšvienībām. Piemēram, no šā brīža maksātājs Portugālē varēja bankā veikt naudas pārskaitījumu euro uz bankas kontu Nīderlandē. Taču euro banknotes un monētas nebija iespējams izmantot tā vienkāršā iemesla dēļ, ka līdz 2002. gadam tās vēl nebija ieviestas.

Lai atspoguļotu valūtas kursu neatsaucamo fiksēšanu un nodrošinātu euro zonas valstu nacionālo valūtu banknošu savstarpēju apmaināmību šajā triju gadu pārejas periodā, NCB piedāvāja bez maksas mainīt nacionālās banknotes. Lielākā daļa NCB šo pakalpojumu piedāvāja iedzīvotājiem visās filiālēs, tādējādi kopumā bija iesaistīts 500 NCB filiāļu. Profesionālie klienti – komercbankas un valūtas maiņas biroji – vairākumā valstu varēja apmainīt nacionālās banknotes tikai vienā punktā. Monētas netika pieņemtas, jo to nogādāšana atpakaļ uz emisijas valsti no loģistikas viedokļa būtu problemātiska to svara un apjoma dēļ. *Deutsche Bundesbank* nosūtīja atpakaļ uz izcelsmes valstīm visvairāk citu valstu banknošu (661 milj.). Otrajā un trešajā vietā ierindojās Francijas un Luksemburgas centrālā banka, kas nosūtīja atpakaļ attiecīgi 93 milj. un 27 milj. banknošu.

Sākotnēji bija paredzēts, ka banknošu apmaiņa pēc nominālvērtības beigsies 2001. gada 31. decembrī, kad būs ieviestas euro banknotes un monētas. Tomēr, lai atvieglotu pāreju, ECB Padome nolēma ļaut mainīt nacionālās banknotes līdz 2002. gada 31. martam, līdz laikam, kad gandrīz visas nacionālo valūtu banknotes jau bija aizstātas ar euro banknotēm.

L'euro:
on y e
L'avenir
Gros incendies

5. NODAĻA

KOMUNIKĀCIJA

Laikrakstu virsraksti vēsta par jauno valūtu Luksemburgā € dienā.

SABIEDRĪBAS SAGATAVOŠANA EURO IEVIEŠANAI SKAIDRĀS NAUDAS APRITĒ

Euro ieviešana skaidrās naudas apritē bija sarežģīts un vērienīgs pasākums, kura īstenošanai bija vajadzīgi visu tieši iesaistīto pušu, t.sk. sabiedrības, pūliņi organizatoriskajā, loģistikas, finanšu un administratīvajā jomā. Būtiski svarīga bija banku, mazumtirgotāju, skaidrās naudas pārvadāšanas uzņēmumu, tirdzniecības automātu nozares iesaistīšanās un sagatavošanas darbu koordinācija. Daudzās valstīs tika izveidotas skaidrās naudas ieviešanas padomes, kurās darbojās valsts iestādes un uzņēmumu asociācijas. Sākot ar 1997. gadu, tika rīkotas diskusijas arī Eiropas līmenī. Piemēram, EMI un tā pēctece ECB organizēja regulāras sanāksmes ar nacionālo valdību ekspertiem, lai apspriestu plašu jautājumu loku, t.sk. tiesību aktus, cenu norādīšanu divās valūtās, cenu noapaļošanu uz augšu un leju, grāmatvedību, kā arī PVN un citus nodokļu jautājumus. EMI un ECB organizēja "trešo pušu sanāksmes" Eiropas līmenī, lai apspriestu ar euro skaidrās naudas ieviešanu saistītus jautājumus.

Sākotnēji ECB bija iecerējusi neatklāt informāciju par euro banknošu dizainu un pretviltošanas elementiem līdz 2001. gada 1. septembrim, kad tika uzsākta skaidrās naudas piegāde un drošības elementi darīti zināmi sabiedrībai. Tomēr, ņemot vērā to, cik daudz cilvēku, kuru darbs saistīts ar skaidro naudu, piemēram, veikalu pārdevēju, kasieru utt., bija nepieciešams apmācīt, darījumu aprindas uzskatīja, ka četri mēneši ir pārāk īss laiks, lai to paveiktu, ņemot vērā, ka vispirms arī pašiem pasniedzējiem nepieciešama apmācība. Tāpēc 2001. gada janvārī NCB filiālēs tika uzsāktas pasniedzēju mācības, lai gan speciālie mācību komplekti netika izplatīti pirms iepazīstināšanas ar banknošu pretviltošanas elementiem 2001. gada 30. augustā.

ECB saprata, ka cilvēkiem ar redzes traucējumiem un citām īpašām vajadzībām vajadzēja pēc iespējas ātrāk saņemt informāciju par jauno valūtu. Ar 2001. gada martu, īstenojot Eiropas Komisijas programmu *Euro Made Easy*, ECB izplatīja 30 000 banknošu paraugu komplektu neredzīgo biedrībām apmācības nolūkā. Komplektus varēja saņemt arī, lai nodrošinātu apmācību cilvēkiem ar cita veida invaliditāti.

Banknošu paraugi bija veidoti tā, lai tie pēc taustes būtu tādi paši kā īstās euro banknotes, – to izgatavošanai bija izmantots banknošu papīrs un reljefais iespiedums. Lai nepieļautu, ka banknošu paraugi tiktu sajaukti ar īstām banknotēm, to reverss bija neapdrukāts un aversā bija uzraksts "NO VALUE" ("Bez vērtības"). Paraugus izgatavoja ofseta tehnikā, izmantojot fiktīvu dizainu, nevis galīgo dizaina variantu.

2001. gada 30. augustā uz ECB galvenās mītnes sienas Frankfurtē svinīgi tiek atsegtas milzīga izmēra euro banknotes.

INFORMĀCIJAS KAMPAŅA "EURO 2002"

Turpinoties tehniskajiem un loģistikas sagatavošanas darbiem euro ieviešanai skaidrās naudas apritē, kļuva skaidrs, ka cilvēkiem jāiepazīstas ar jauno naudu. Lai gan jau bija publicēta informācija par vienotās valūtas zonas priekšrocībām un konversijas kursi, cilvēkiem bija vajadzīgi vispusīgi praktiski padomi par skaidrās naudas ieviešanu.

ECB nolēma uzsākt plašu iniciatīvu, lai informētu sabiedrību par jaunajām banknotēm un monētām. 1999. gada novembrī atklātā konkursā tika izraudzīta starptautiska reklāmas aģentūra, lai palīdzētu ECB un NCB īstenot informācijas kampaņu "Euro 2002".

Kampaņa pievērsa uzmanību šādiem jautājumiem:

- euro banknošu un monētu izskats;
- to nominālvērtības;
- pretviltošanas elementi;
- euro ieviešana skaidrās naudas apritē.

Stratēģija paredzēja īstenot integrētu komunikācijas kampaņu, kurā dažādi plašsaziņas līdzekļi paustu vienu un to pašu vēstījumu. Lai optimāli izmantotu pieejamos resursus un izplatītu informāciju, cik plaši vien iespējams, jau pašā sākumā tika izlemts īstenot t.s. megafona pieeju, proti, bija iecerēts, ka katra mērķauditorija nodos informāciju citām (piemēram, mazumtirgotāji izplatīs informatīvas brošūras saviem pircējiem), kampaņas gaitā aptverot arvien plašāku auditoriju.

Lai gan vispārējais mērķis bija uzrunāt ikvienu euro zonas iedzīvotāju, dažām grupām bija paredzēts sniegt īpaši sagatavotu informāciju. To vidū bija valsts iestādes, piemēram, policija, skaidrās naudas apstrādes iestāžu darbinieki (piemēram, pārdevēji un banku darbinieki), ceļojumu un tūrisma nozare, izglītības iestādes, plašsaziņas līdzekļi un cilvēki ar īpašām vajadzībām, t.sk. neredzīgie un vājredzīgie.

Kampaņa ietvēra:

- partnerības programmu, kurā bija iesaistītas valsts un privātā sektora organizācijas;
- reklāmas kampaņu 2001. gada rudenī;
- izsmeļošu interneta lapu, kas ietvēra īpašu sadaļu bērniem;
- gadu ilgu sabiedrisko attiecību un preses pasākumu kopumu, lai vairotu izpratni, sniegtu informāciju un mudinātu cilvēkus uzzināt vairāk par jauno naudu.

Tika izveidoti dažādi informatīvi materiāli dažādām vajadzībām. Tā kā kampaņa bija jārīko visā euro zonā, tika nolemts sagatavot materiālus centralizēti un tad pielāgot tos lietošanai atsevišķās valstīs. Tādējādi tika nodrošināts vienveidīgs vēstījums un stils. Materiālu centralizēta izstrāde nozīmēja, ka pēc vienošanās par koncepciju tie tiktu pielāgoti katras valsts vajadzībām. Dažos gadījumos tas nozīmēja tikai teksta tulkojumu, bet dažos materiālos bija jāatspoguļo attiecīgajai valstij raksturīgi jautājumi, piemēram, skaidrās naudas ieviešanas perioda ilgums. Visi kampaņas materiāli tika sagatavoti 11 ES oficiālajās valodās (oficiālo valodu skaits tolaik). Tika sagatavota arī informatīva brošūra 23 valodās. Daži materiāli pat tika tulkoti vēl citās valodās. Piemēram, Spānijā tos tulkoja Baleāru salu, Basku zemes, Katalonijas, Galīcijas un Valensijas otrajā oficiālajā valodā, savukārt Īrijā daži materiāli bija publicēti īru valodā.

Jau kampaņas sākumā atklājās, ka pastāv vairākas dilemmas, kurām bija jārod risinājums. Galvenā no tām bija saistīta ar euro banknošu pretviltošanas elementiem. No vienas puses, iedzīvotājiem bija jāprot tos atpazīt, bet, no otras puses, šos elementus nedrīkstēja atklāt pārāk agri, tādējādi dodot naudas viltotājiem pietiekami daudz laika, lai sagatavotos.

Partnerības programmas logo.

Tāpēc informācijas kampaņai "Euro 2002" izgatavoja divus materiālu komplektus – materiālus, kuros bija attēlotas euro banknotes bez pretviltošanas elementiem (fiktīvais dizains), un materiālus, kuros bija redzamas īstās euro banknotes.

Kopējais budžets, ko ECB piešķīra kampaņai, sasniedza 80 milj. euro. Tika sagatavots un izdots vairāk nekā 30 dažādu publikāciju. To tirāža bija atšķirīga – no viena oriģināleksemplāra līdz vairāk nekā 17 milj. eksemplāru (informatīvas brošūras plašai sabiedrībai). Tās tika izdotas dažādās valodās un izplatītas euro zonā un ārpus tās.

PARTNERĪBAS PROGRAMMA

Partnerības programma – kampaņas stūrakmens – radās, pamatojoties uz t.s. megafona pieeju, saskaņā ar kuru bija paredzēts informāciju nodot tālāk citiem ar partneru palīdzību. Oficiālajiem partneriem bija pieejama informācija par jaunajām banknotēm un monētām, ko tie varēja nodot tālāk saviem darbiniekiem, klientiem un sabiedrībai. Partneri pēc izvēles varēja izmantot virkni materiālu ar partnerības programmas logo, pievienojot savu logo kopā ar ECB vai attiecīgās valsts NCB logo.

Nacionālo un starptautisko partnerības programmu veiksmi galvenokārt noteica tas, ka partneri apzinājās, cik vērtīga ir precīza un bez starpniekiem saņemta informācija. Visas kampaņas gaitā ar informatīvu izdevumu, sanāksmju un apmācības sesiju palīdzību tie tika informēti par jaunākajām norisēm. Starptautiskās programmas ietvaros tikai apmācības sesijās vien partneri izplatīja informāciju 300 tūkst. skaidrās naudas apstrādes iestāžu darbinieku. Papildu informācija, labākās prakses piemēri un materiāli lejupielādei bija pieejami kampaņai paredzētās interneta lapas sadaļā ar ierobežotu piekļuvi. Līdz kampaņas beigām partnerības programmā bija iesaistījies vairāk nekā 2 400 nacionālo partneru un 100 starptautisko partneru.

VALSTU VEIKTIE KOMUNIKĀCIJAS PASĀKUMI

Informācijas kampaņa "Euro 2002" galveno uzmanību pievērsa jautājumiem, kas skāra ikvienu, – euro banknošu un monētu nominālvērtībām un to izskatam un pretviltošanas elementiem. Tika sniegta arī vispārēja informācija par euro ieviešanu skaidrās naudas apritē, tomēr mazāk detalizēti.

Ikviena euro zonas valsts īstenoja arī savus komunikācijas pasākumus, kas norisēja līdztekus informācijas kampaņai "Euro 2002", to papildinot. Divas galvenās atsevišķām valstīm raksturīgās komunikācijas jomas bija:

- euro skaidrās naudas ieviešanas kārtība katrā valstī;
- fiksētais nacionālās valūtas konversijas kurss attiecībā pret euro.

Kopumā visās valstīs nozīmīga loma bija nacionālajām centrālajām bankām, finanšu ministrijām un valdībām. Iesaistītas bija arī tirdzniecības palātas, kā arī banku un mazumtirdzniecības nozares. Skaidrās naudas ieviešanas kārtība katrā valstī bija citāda, ņemot vērā atšķirīgo skaidrās naudas piegādes infrastruktūru un kultūru. Nebija noteikts saskaņots laiks skaidrās naudas savlaicīgas piegādes uzsākšanai, un katra valsts varēja pēc saviem ieskatiem noteikt monētu sākumkomplektu sastāvu. Dažās valstīs skaidrās naudas ieviešanas periods bija ļoti īss vai tā nebija gandrīz vispār (piemēram, Vācijā), savukārt citās valstīs tas ilga maksimālo laiku – astoņas nedēļas. Nacionālās valūtas varēja apmainīt (un dažos gadījumos joprojām var apmainīt) pret euro nacionālajās centrālajās bankās un komercbankās.

Komunikācijas pasākumu klāstā liela nozīme bija sabiedrisko attiecību un preses aktivitātēm, kas ietvēra gan paziņojumus presei un preses konferences, gan īpaši sagatavotas informācijas sniegšanu īpašām mērķauditorijām, piemēram, bankām un mazumtirdzniecības uzņēmumiem, jo tie bija būtisks jaunās valūtas ieviešanas kanāls. Komunikācijas pasākumus visās valstīs papildināja īpaši izveidoti tālruņu centri un interneta lapas. Daudzas nacionālās centrālās bankas ietvēra "Euro 2002" plašsaziņas līdzekļu kampaņā televīzijas un preses reklāmas.

Daudzās valstīs bija bažas, ka skaidrās naudas ieviešanas periodā, apmainot mājās glabātās neizlietotās monētas, bankās varētu veidoties garas rindas. Tika organizētas dažādas kampaņas, lai mājsaimniecības mudinātu monētas nodot pēc iespējas ātrāk. Piemēram, Beļģijā televīzijā, preses izdevumos un skolās tika izvērsta kampaņa "Operācija "Krājkasīte"", lai ar bērnu starpniecību sasniegtu ģimenes un tās mudinātu apmainīt krājkasītēs uzkrātos Beļģijas frankus pret euro. Arī Austrijā, Somijā, Vācijā un Īrijā notika kampaņas, lai panāktu uzkrāto monētu apmaiņu.

Konversijas kursi 11 no 12 valstīm tika noteikti 1998. gada 31. decembrī un stājās spēkā 1999. gada 1. janvārī. Dažām valstīm konversija bija vienkārša (piemēram, 1 euro – aptuveni 2 Vācijas markas), savukārt citās valstīs, piemēram, Grieķijā, kas pievienojās euro zonai 2001. gada 1. janvārī, tā bija sarežģītāka – 340.75 drahmas atbilda 1 euro. Tāpēc katra euro zonas valsts sagatavoja informāciju par nacionālās valūtas apmaiņu pret euro. Piemēram, Francijā tika izplatītas pret plēsumiem un traipiem noturīgas brošūras kredītkartes lielumā, kurās bija parādīts, cik frankiem atbilst dažādas summas euro un otrādi. Īrijā katrai mājsaimniecībai izsniedza kalkulatoru un informatīvu brošūru.

Studenti reklamē jauno valūtu tirdzniecības centrā Dublinā.

PĒTĪJUMS PAR KAMPAŅU

Informācijas kampaņas "Euro 2002" efektivitāti jau pašā sākumā pārbaudīja, veicot kvalitatīvu pētījumu, ko izmantoja, lai noteiktu, kādam vajadzētu būt kampaņas radošajam stilam, un kvantitatīvu pētījumu, kas palīdzēja identificēt vēl trūkstošās zināšanas, kā arī sabiedrības attieksmi pret euro ieviešanu un jaunajām banknotēm un monētām. Tas atviegloja kampaņas stratēģijas pilnveidi. Tā kā šī kampaņa bija ne vien ļoti svarīga, bet arī iepriekš nepieredzēta, saprotamu iemeslu dēļ izpēte bija neatņemama šīs stratēģijas daļa – ja kampaņas vēstījums nesasniegtu plašu sabiedrību, nebūtu laika to mainīt un sākt no jauna.

Kvalitatīvo pētījumu uzsāka nekavējoties, testējot idejas, kuras bija paredzēts izmantot visos kampaņas materiālos. Tā kā šos materiālus bija paredzēts izmantot visā euro zonā, bija jānodrošina, lai tie šķistu pievilcīgi cilvēkiem visdažādākajās valstīs no Somijas līdz Portugālei un no Īrijas līdz Grieķijai. Bija vajadzīgas tādas tēmas, kas saistītu pēc iespējas vairāk cilvēku uzmanību, neatstājot novārtā nevienu.

Šā mērķa sasniegšanai tika veikti pētījumi fokusa grupās – tika aptaujātas nelielas pieaugušo, vecu cilvēku, bērnu un mazo uzņēmumu vadītāju grupas. Visās grupās atbildes liecināja, ka kampaņai jākļūst daudz saistošākai. Turklāt vēstījumiem bija jābūt vienkāršiem un vienā reklāmā – gan TV, gan preses izdevumos – drīkstēja izmantot tikai vienu vēstījumu, lai neradītu sajukumu.

Šie secinājumi veidoja daļu no radošās izstrādes procesa, un 2000. gada novembrī tika uzsākta otrā pētījumu kārta. Tā liecināja, ka kampaņas materiāli ir būtiski uzlaboti. Tomēr atklājās arī, ka joprojām bija jāpanāk personiskāka noskaņa, parādot cilvēkus, kas aplūko vai lieto euro banknotes, kā arī jāpiešķir kopumā spēcīgāks skaņas un vizuālais noformējums dinamiskāka tēla radīšanai.

Viens no radošajiem materiāliem galīgajā variantā bija teksta balons ar kampaņas devīzi: "EURO. MŪSU nauda". Kampaņas kvantitatīvā pētījuma ietvaros tika testēta arī šī devīze. Valdīja vienots uzskats, ka šā saukļa vienkāršais saturs vēsta – euro banknotes un monētas "pieder" parastiem cilvēkiem.

Kvantitatīvo pētījumu programma novērtēja euro zonas iedzīvotāju informētību par euro skaidrās naudas ieviešanu un viņu attieksmi pret to, īpaši skaidrās naudas apmaiņas praktiskajiem aspektiem. No 2000. gada septembra līdz 2002. gada februārim tika īstenoti četri kvantitatīvo pētījumu posmi. Bija iecerēts, ka pirmais posms būs kampaņas sākuma punkts, bet 2001. gada februārī sekos kampaņas vidusposma pārskats. Trešais posms sākās 2001. gada novembrī un ietvēra galvenokārt izlases pārbaudes pirms jaunās skaidrās naudas ieviešanas, kā arī daļēju kampaņas novērtējumu. 2002. gada februārī tika īstenots pētījuma pēdējais posms, kurā bija jānovērtē gan visas kampaņas, gan skaidrās naudas ieviešanas rezultāti.

Praktiskais izpētes darbs katrā pētījuma posmā notika visās euro zonas valstīs. Katrā valstī pēc nejaušības principa klātienē aptaujāja 500 cilvēku, t.sk. pieaugušos, bērnus un kasierus. Pirmajos trijos pētījumu posmos galvenais mērķis bija noskaidrot, ko cilvēki zina par jauno valūtu. Piemēram, līdz trešā posma beigām informētība par banknošu pretviltošanas elementiem pieaugušo vidū bija palielinājusies par 12% un mazo uzņēmumu vadītāju vidū – par 17%.

the **EURO.**
OUR *money*

Kampaņas devīze, kas bija tulkota 23 valodās.

Speciālisti gatavo reklāmas aģentūrā Publicis, *ko ECB izraudzījās informācijas kampaņas "Euro 2002" īstenošanai.*

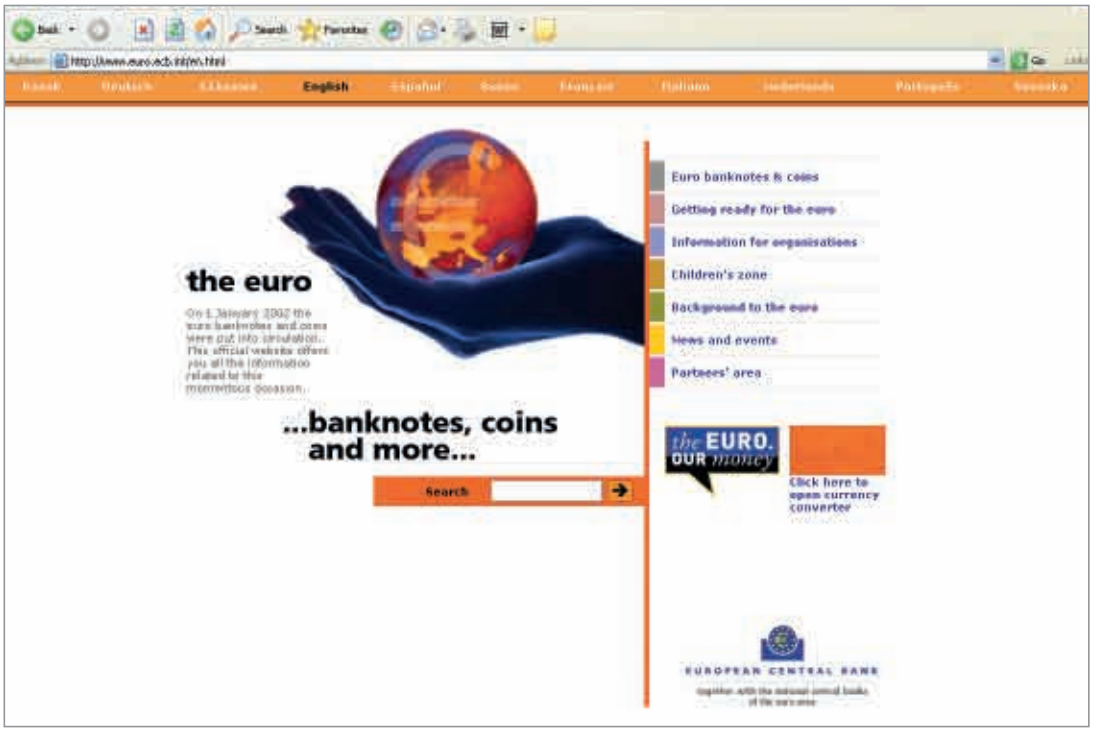

Informācijas kampaņas "Euro 2002" speciālā interneta lapa.

KAMPAŅAS INTERNETA LAPA

Informācijas kampaņas "Euro 2002" speciālā interneta lapa sāka darboties 2001. gada 1. martā. Tajā bija atrodama informācija par euro un īpaši izceltas kampaņas galvenās idejas. Turklāt interneta lapā bija izveidotas īpašas sadaļas galvenajām mērķauditorijām, piemēram, plašsaziņas līdzekļiem, valstu un starptautiska līmeņa partnerības programmas dalībniekiem, kā arī bērniem. Interneta lapā bija septiņas dažādas sadaļas septiņu euro banknošu krāsās. Tāpat kā citi kampaņas materiāli, interneta lapa bija tā laika 11 ES oficiālajās valodās, un tajā bija saites uz nacionālo centrālo banku interneta lapām.

Katra sadaļa bija veltīta kādam jautājumam. Sadaļā "Euro banknotes un monētas" bija iekļauta kampaņas svarīgākā informācija: jaunās skaidrās naudas izskats, nominālvērtības un pretviltošanas elementi. Sadaļā "Sagatavošanās euro" bija atrodama informācija par dažādiem euro skaidrās naudas ieviešanas pasākumiem. Tajā bija iekļauta arī apakšsadaļa "Ceļošana euro zonā".

Trīs sadaļas bija paredzētas konkrētām mērķauditorijām. Sadaļa "Informācija organizācijām" palīdzēja uzņēmējiem sagatavot darbiniekus un pieņemt skaidrās naudas priekšpiegādes. Tajā bija atrodami arī lejupielādei pieejamie komunikācijas materiāli. Sadaļā "Jaunumi un notikumi", kas bija paredzēta galvenokārt žurnālistiem, bija atrodami paziņojumi un materiālu komplekti presei, plašsaziņas līdzekļu kontaktinformācija un pārskati par kampaņas norisi. Sadaļā "Bērnu stūrītis" bija ievietota spēle, kuras uzdevums bija palīdzēt bērniem iepazīties ar banknotēm un monētām. Turklāt bērni vecumā no 8 līdz 12 gadiem varēja tiešsaistē piedalīties sacensībās "Kļūsti par euro superzvaigzni".

Visā sagatavošanās posmā pirms euro skaidrās naudas ieviešanas interneta lapa pastāvīgi bija plaši apmeklēta. Lielākais apmeklējumu skaits – vairāk nekā miljons – bija 2001. gada decembrī un 2002. gada janvārī. Interneta lapai bija būtiska nozīme kampaņas atbalstā, īpaši saistībā ar partnerības programmu, kur tā kalpoja kā lēts izplatīšanas kanāls, vienlaikus atspoguļojot sabiedrisko attiecību un preses programmu.

PRESES AKTIVITĀTES UN SABIEDRISKĀS ATTIECĪBAS

Sabiedrisko attiecību un preses programmu, kas bija būtisks informācijas kampaņas "Euro 2002" elements, veidoja koordinētas aktivitātes, kuru uzdevums – vairot sabiedrības izpratni par jaunajām banknotēm un monētām.

Tika izveidots īpašs kalendārs, kas rādīja dienu skaitu līdz euro ieviešanai, nodrošinot plašsaziņas līdzekļiem autoritatīvu informāciju par notikumiem katrā datumā. Tika izveidoti īpaši plašsaziņas līdzekļu vajadzībām paredzēti materiālu komplekti par septiņiem nozīmīgākajiem datumiem. Pirmais bija 2001. gada 1. janvāris jeb €-365 (365 dienas līdz euro), pēdējais – 2001. gada 31. decembris jeb €-1 (viena diena līdz euro). Katrā komplektā bija daudz dažādu rakstisku un vizuālu materiālu, piemēram, brošūras un kompaktdiski. Tie tika nosūtīti aptuveni 300 nacionālajiem un starptautiskajiem plašsaziņas līdzekļiem galvenokārt euro zonā.

Kampaņas ietvaros 11 no 12 euro zonas valstīm notika arī vairākas konferences. Konferencēs piedalījās valstu pārstāvji, lai aplūkotu katrai valstij raksturīgos euro skaidrās naudas ieviešanas aspektus un iepazītos ar sagatavošanās darbiem, kas veikti galvenajās nozarēs, t.sk. finanšu, mazumtirdzniecības un tūrisma nozarē. Šīm konferencēm bija pievērsta ievērojama plašsaziņas līdzekļu uzmanība, daļēji tāpēc, ka tajās piedalījās vairāki sabiedrībā pazīstami cilvēki, un tās kļuva par ļoti efektīvu komunikācijas kanālu.

Viena no sabiedrisko attiecību aktivitātēm bija paredzēta 8–12 gadus veciem bērniem – ne vien tāpēc, lai bērni iepazītos ar jauno valūtu, bet arī tāpēc, ka ļoti svarīgi bija, lai viņi šo informāciju nodotu saviem vecākiem un citiem ģimenes locekļiem. Konkursa uzvarētāji – 24 euro superzvaigznes – 2001. gada 31. decembrī tika uzaicināti uz balvu pasniegšanas ceremoniju ECB Frankfurtē. Pēc muzikāla uzveduma, kurā darbojās konkursa "Kļūsti par euro superzvaigzni" plakātā attēlotie personāži, toreizējais ECB prezidents Vilems F. Duisenbergs pasniedza bērniem īpašu krājkasīti, uz kuras bija attēlotas euro banknotes, un klēpjdatoru.

Līdztekus konkursam "Kļūsti par euro superzvaigzni", kura ietvaros euro skaidrās naudas ieviešanas priekšvakarā notika arī īpaša preses konference, ECB notika vēl divi citi pasākumi. Viens no tiem bija 2001. gada 1. marta preses konference, kurā izklāstīja kampaņas galvenās tēmas un paziņoja kampaņas devīzi. Otrs pasākums – arī preses konference –, kas ļoti plaši tika atspoguļots plašsaziņas līdzekļos, notika 2001. gada 30. augustā. ECB prezidents pirmo reizi demonstrēja īstās euro banknotes. Tā kā pretviltošanas elementi līdz tam tika turēti stingrā slepenībā, konference piesaistīja plašu interesi – tajā piedalījās vairāk nekā 500 žurnālistu, 39 filmēšanas grupas un daudz televīzijas kanālu, kas pārraidīja šo notikumu tiešraidē no Frankfurtes jaunās operas. Laikrakstos visā pasaulē parādījās divi attēli no šā notikuma: vienā bija redzams Vilems F. Duisenbergs, pacēlis zvaigzni ar euro banknotēm, otrā – transparents uz ECB ēkas ar banknošu attēliem.

Bērnu interneta konkursa "Kļūsti par euro superzvaigzni" plakāts.

KAMPAŅA PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻOS

Šī bija euro informācijas kampaņas redzamākā daļa, un to veidoja trīs galvenie elementi: reklāma internetā un nacionālo un starptautisko plašsaziņas līdzekļu kampaņas. Mērķis bija nodrošināt, lai vismaz 80% euro zonas iedzīvotāju būtu redzējuši katru reklāmu vismaz 2.5 reizes, īpašu uzmanību pievēršot mājsaimniecēm un veciem cilvēkiem.

Kampaņas stratēģija paredzēja pakāpeniski vairot cilvēku izpratni, organizējot vairākus reklāmas "viļņus", ko veidoja septiņi reklāmas klipi televīzijā un astoņas drukātas reklāmas, kas pirmo reizi parādījās 2001. gada septembra beigās. Pēdējā drukāto reklāmu kārta tika īstenota 2002. gada februārī, vēlreiz pievēršoties banknošu pretviltošanas elementiem un noslēdzot informācijas kampaņu. Kopumā visā euro zonā no 2001. gada septembra līdz 2002. gada februārim TV reklāmas tika parādītas vairāk nekā 10 000 reižu un drukātās reklāmas bija ievietotas gandrīz 800 izdevumos.

Papildus plašsaziņas līdzekļu kampaņai euro zonā starptautiska reklāmas kampaņa bija vērsta uz mērķauditoriju citās Eiropas valstīs, kā arī Āzijā, Ziemeļamerikā un Latīņamerikā. Kampaņas mērķis katrā no šiem reģioniem bija sasniegt iedzīvotāju augstāko slāni (izglītības un ienākumu ziņā), t.i., 10–20% iedzīvotāju, kā arī tos cilvēkus, kuri varētu doties ceļojumā uz euro zonas valstīm. Lai sasniegtu šo mērķi, reklāmas tika ievietotas starptautiskos laikrakstos un žurnālos, piemēram, *Financial Times* un *Time*. Plakāti bija izlikti arī euro zonas valstu lidostās, kā arī Hītrovas lidostā. Arī lidojuma laikā tika piedāvāta informācija gan elektroniskā, gan drukātā veidā.

Kampaņā tika izmantoti dažādi materiāli, t.sk.:

- plašai sabiedrībai paredzēts informatīvu materiālu komplekts par euro banknotēm un monētām, kurā bija sniegti fakti par jaunās skaidrās naudas izskatu un nominālvērtībām, kā arī detalizēta informācija par euro ieviešanu skaidrās naudas apritē;
- mācību materiāli kasieru, pārdevēju utt. apmācībai. Katrā komplektā bija interaktīvs kompaktdisks, brošūra un videomateriāls, kas sniedza detalizētu informāciju, kā atpazīt īstas euro banknotes;
- vairākas drukātas reklāmas, kas sniedza informāciju, kā atpazīt euro banknošu hologrammas un ūdenszīmes;
- plašai sabiedrībai paredzēta informatīva brošūra, ko izplatīja lielākajai daļai mājsaimniecību euro zonā. Materiāli tika publicēti 17 milj. tirāžā 18 dažādās versijās. Ārpus euro zonas esošo valstu iedzīvotāju vajadzībām oriģinālkopiju sagatavoja vēl 12 valodās.

Informatīva brošūra plašai sabiedrībai angļu un ķīniešu valodā.

Kampaņas plakāti.

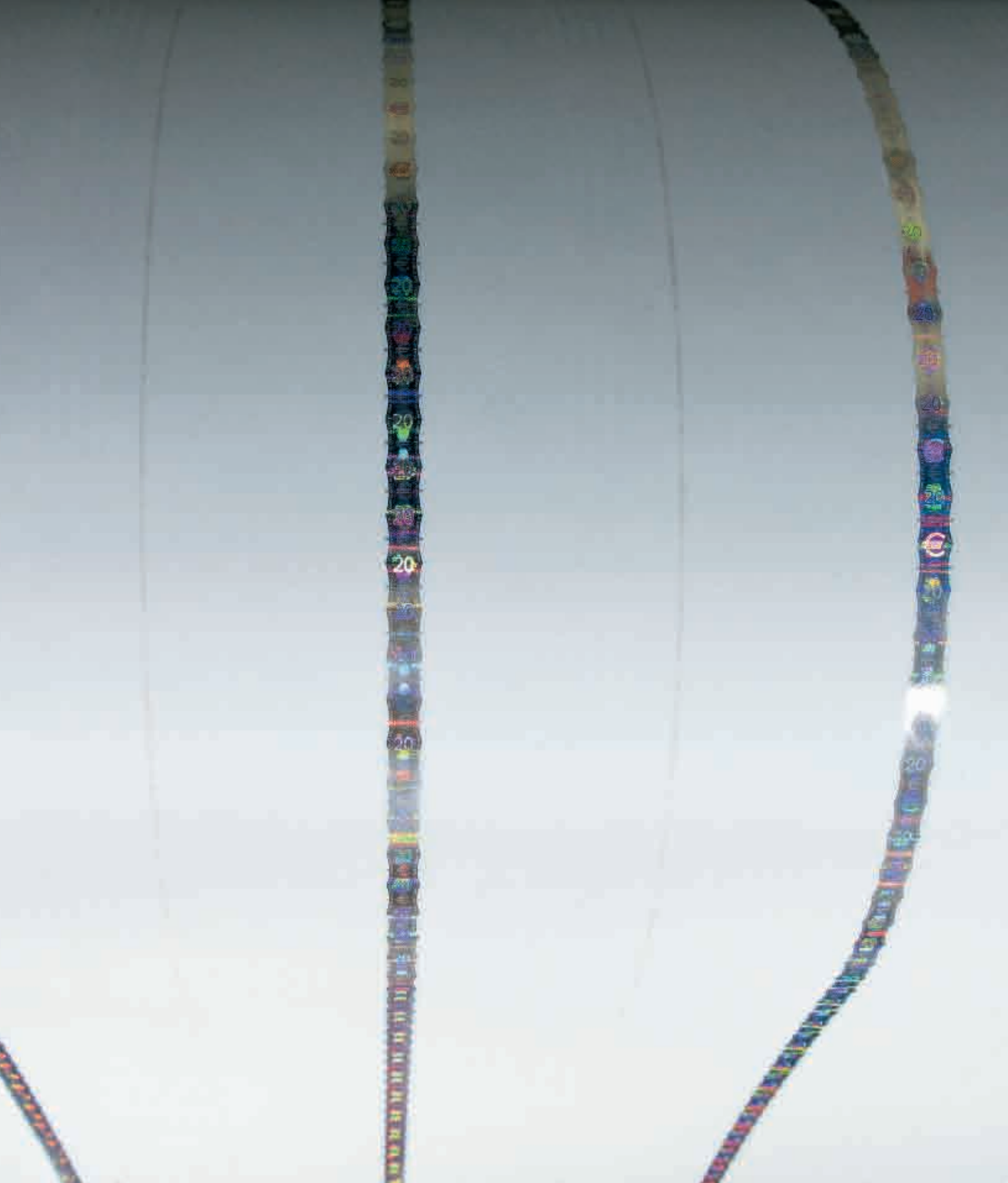

6. NODAĻA

EURO BANKNOŠU PRETVILTOŠANAS ELEMENTI

Uz euro banknošu papīra tiek veidotas hologrammas joslas.

Informācijas kampaņa "Euro 2002" lielu uzmanību pievērsa euro banknošu un monētu izskatam. Šī informācija tika plaši publiskota, un cilvēki drīz vien viegli varēja atšķirt dažādu nominālvērtību banknotes. Ļoti liela uzmanība kampaņā tika pievērsta arī banknošu pretviltošanas elementiem. Gan iedzīvotājiem, gan skaidrās naudas apstrādes iestāžu darbiniekiem bija jāpārzina šīs pazīmes, lai varētu atpazīt īstas banknotes.

Banknotes tiek ražotas, izmantojot ļoti sarežģītas drukāšanas tehnoloģijas, un to pretviltošanas elementi ļauj tās viegli atšķirt no viltojumiem. Ir vairāki veidi, kā pārbaudīt euro banknotes. Daži lietotāji pārbauda pazīmes, ko var saskatīt ar neapbruņotu aci, piemēram, ūdenszīmes. Citi, jo īpaši maksājot vai saņemot naudas atlikumu veikalos, pārbauda, vai banknošu papīrs ir stingrs un vai uz tām drukātais teksts vietumis ir reljefs.

Kasieri un pārdevēji var pārbaudīt citus elementus, izmantojot ultravioleto (UV) staru lampas. Euro banknotēs iestrādāti arī daži slēpti elementi, kurus var konstatēt tirdzniecības automātos un centrālo banku izmantotajās ātrdarbīgajās banknošu šķirošanas iekārtās iestrādātie sensori. Vissarežģītākos slēptos elementus var pārbaudīt tikai ar augsto tehnoloģiju sensoriem, kas pieejami vienīgi centrālajam bankām un ko pārzina tikai daži sensoru ražotāji. Tāpēc ir ļoti maza iespēja, ka centrālās bankas nejauši varētu atkārtoti laist apgrozībā viltotas banknotes, ko tās saņēmušas no bankām vai mazumtirgotājiem.

Dažādām banknotēm ir atšķirīgi pretviltošanas elementi: mazas nominālvērtības banknotēm (5 euro, 10 euro un 20 euro) aversā ir hologrammas josla un reversā – spīdīga josla, savukārt lielas nominālvērtības banknotēm (50 euro, 100 euro, 200 euro un 500 euro) aversā ir hologrammas laukums un reversā – skaitlis ar krāsu maiņas efektu.

Naudas viltotāji parasti cenšas atveidot tikai dažus no banknošu pretviltošanas elementiem, turklāt ne vienlīdz veiksmīgi, tāpēc lietotājiem vienmēr jāpārbauda vairāki elementi, aptaustot, aplūkojot un pagrozot banknotes. APTAUSTOT var pārbaudīt tos elementus, kas ir sataustāmi. APLŪKOJOT var pārbaudīt elementus, kas ieraugāmi, pavēršot banknoti pret gaismu. PAGROZOT var pārbaudīt elementus, kas maina novietojumu vai krāsu. Kasieri ar vienkārša aprīkojuma palīdzību var pārbaudīt vēl citus elementus. Tālāk uzskaitīti visi euro banknošu pretviltošanas elementi, ar kuriem tika iepazīstināta sabiedrība.

PĀRBAUDE APTAUSTOT

- *Papīrs*
  Aptaustiet banknotes papīru – tas ir stingrs.

- *Reljefais iespiedums*
  Aptaustiet reljefo iespiedumu ar nagu!

Ūdenszīme
Aplūkojiet banknoti pret gaismu – redzams blāvs attēls un banknotes nominālvērtības skaitlis.

Pretviltošanas josla
Aplūkojiet banknoti pret gaismu – redzama tumša līnija, kas caurvij banknoti.

Papīrs
Aptaustiet banknotes papīru! Tam jābūt stingram. Pārvelciet ar pirkstu banknotes aversam – un sajutīsiet, ka krāsa dažviet ir biezāka.

Hologramma
Pagroziet banknoti! 50 euro, 100 euro, 200 euro un 500 euro banknotes hologrammā redzams banknotes nominālvērtības skaitlis un logs vai durvju aile.

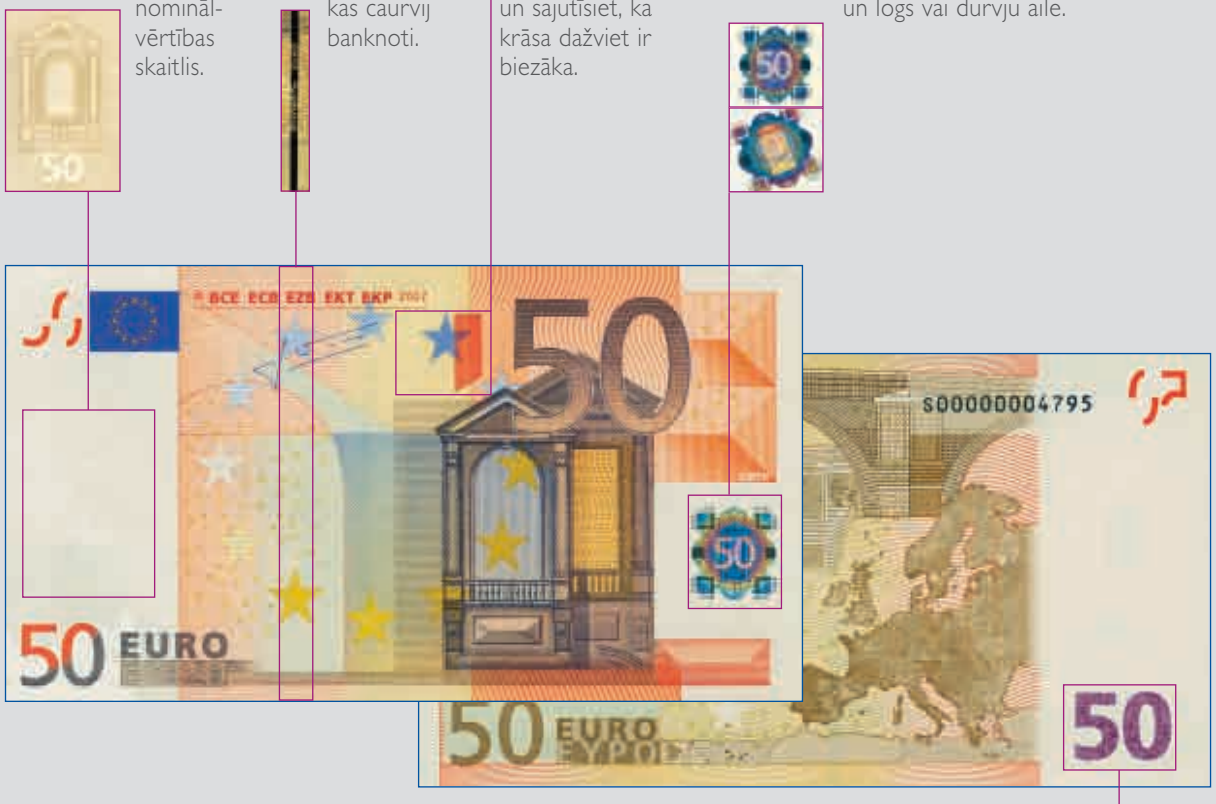

Krāsu maiņas efekts
Pagroziet 50 euro, 100 euro, 200 euro vai 500 euro banknoti! Skaitļa krāsa mainās no violetas uz olīvzaļu vai brūnu.

PĀRBAUDE APLŪKOJOT

- *Ūdenszīme*
  Aplūkojiet banknoti pret gaismu – redzama ūdenszīme. Nolieciet banknoti uz tumšas virsmas – gaišās daļas kļūst tumšākas. Šis efekts viegli saskatāms ūdenszīmē, kas attēlo banknotes nominālvērtību.

- *Pretviltošanas josla*
  Turiet banknoti pret gaismu – josla kļūst redzama tumšas līnijas veidā. Uz šīs līnijas iespiests vārds "EURO" un nominālvērtības skaitlis.

- *Caurskata zīme*
  Turiet banknoti pret gaismu – banknotes augšējā stūrī abās pusēs iespiestās neregulārās zīmes precīzi savienojas, veidojot banknotes nominālvērtības skaitli.

- *Perforācijas*
  Turiet banknoti pret gaismu – hologrammas joslā vai laukumā redzamas perforācijas, kas veido euro simbolu (€).

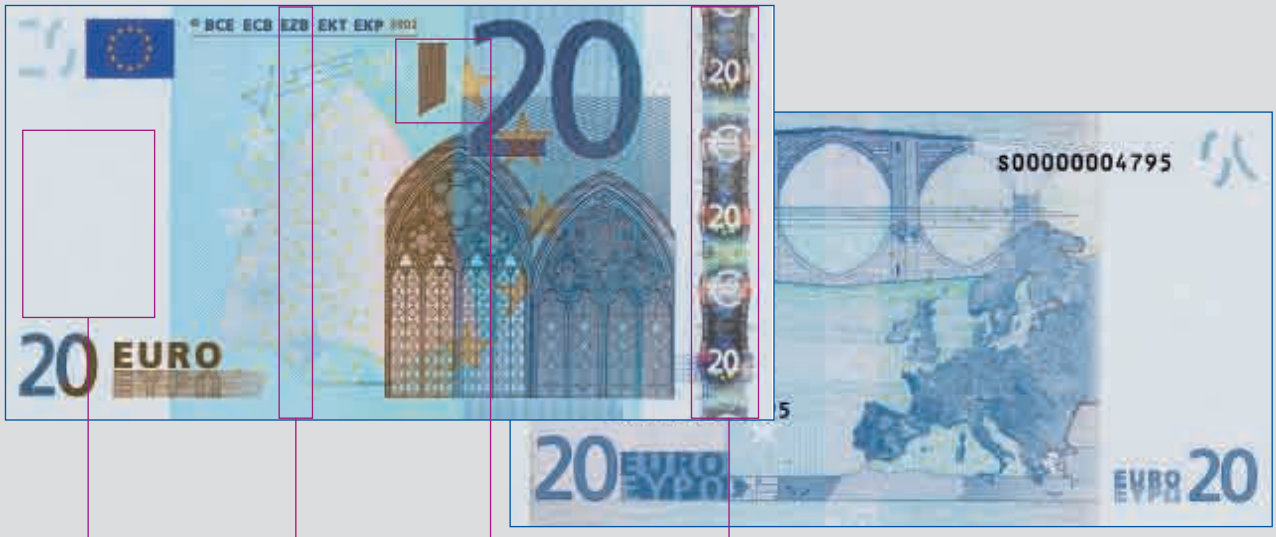

Ūdenszīme
Aplūkojiet banknoti pret gaismu – redzams blāvs attēls un banknotes nominālvērtības skaitlis

Pretviltošanas josla
Aplūkojiet banknoti pret gaismu – redzama tumša līnija, kas caurvij banknoti.

Papīrs
Aptaustiet banknotes papīru! Tam jābūt stingram. Pārvelciet ar pirkstu banknotes aversam – un sajutīsiet, ka krāsa dažviet ir biezāka.

Hologramma
Pagroziet banknoti! 5 euro, 10 euro un 20 euro banknotes hologrammā redzams banknotes nominālvērtības skaitlis un euro simbols (€).

PĀRBAUDE PAGROZOT

- *Hologrammas laukums (50 euro, 100 euro, 200 euro un 500 euro banknotēm)*
  Pagroziet banknoti – hologrammas attēlā pārmaiņus redzams banknotes nominālvērtības skaitlis un logs vai durvju aile.

- *Hologrammas josla (5 euro, 10 euro un 20 euro banknotēm)*
  Pagroziet banknoti – hologrammas attēlā pārmaiņus redzams banknotes nominālvērtības skaitlis un euro simbols (€). Malās redzams nominālvērtības uzraksts sīkiem burtiem.

- *Krāsu maiņas efekts (50 euro, 100 euro, 200 euro un 500 euro banknotēm)*
  Pagroziet banknoti – nominālvērtības skaitlis maina krāsu no violetas uz olīvzaļu vai brūnu.

- *Spīdīga josla (5 euro, 10 euro un 20 euro banknotēm)*
  Pagroziet banknoti – banknotes reversā parādās spīdīga josla, uz kuras redzama banknotes nominālvērtība un euro simbols (€).

PĀRBAUDE ULTRAVIOLETO STARU GAISMĀ

- *UV fluorescence*
  Ultravioleto staru gaismā
- *papīrs nespīd;*
- *papīrā iestrādātās šķiedras izskatās sarkanas, zilas un zaļas;*
- *Eiropas Savienības karogs izskatās zaļš ar oranžām zvaigznēm;*
- *ECB prezidenta paraksts kļūst zaļš;*
- *lielās zvaigznes un mazie apļi aversā, kā arī karte, tilts un nominālvērtības skaitlis reversā spīd.*

PĀRBAUDE AR PALIELINĀMO STIKLU

- *Mikroburtu raksts*
  Uz banknotes vairākās vietās iespiests mikroburtu raksts. To var ieraudzīt tikai ar palielināmo stiklu. Mikroburtu raksts ir ass, nevis izplūdis.

VAI ZINĀJĀT?

- *Pavirši rīkojoties ar banknotēm, dažus banknošu elementus var sabojāt. Piemēram, nejauši izmazgātas banknotes papīrs var spīdēt ultravioleto staru gaismā. Lai vēlreiz pārbaudītu, vai banknote ir īsta, aptaustiet, aplūkojiet un pagroziet to.*
- *Euro banknotes parakstījis pirmais Eiropas Centrālās bankas prezidents Vilems F. Duisenbergs vai Žans Klods Trišē, kas stājās viņa vietā 2003. gada 1. novembrī. Banknotes ar jebkuru no šiem parakstiem ir vienlīdz derīgas.*

7. NODAĻA

PAŠREIZĒJĀ UN TURPMĀKĀ ATTĪSTĪBA

Promenāde Danlieri (Dun Laoghaire) *ostā Īrijā.*

Kopš euro banknošu ieviešanas 2002. gada sākumā to apgrozība strauji pieaugusi gan skaita, gan vērtības ziņā, un pazīmes liecina, ka līdz 2006. gada beigām būtiska daļa – līdz pat 15% no kopējās apgrozībā esošo euro banknošu vērtības – atradās ārpus euro zonas. Tā kā sabiedrības neuzticēšanās euro banknotēm varētu apdraudēt to spēju pildīt maksāšanas līdzekļa funkcijas, ECB no paša sākuma uzraudzījusi skaidrās naudas piedāvājuma un aprites attīstību gan apjoma, gan kvalitātes ziņā. Kontrolējot nacionālo centrālo banku (NCB) krājumu līmeni un koordinējot lielu banknošu apjomu pārvietošanu no NCB, kurās ir banknošu pārpalikums, uz NCB, kurās to trūkst, ECB nodrošinājusi, lai banknošu pieprasījums jebkurā vietā un laikā gan euro zonā, gan aiz tās robežām tiktu efektīvi apmierināts.

Eurosistēma nodrošina ne tikai tikko iespiesto banknošu nemainīgi augstu kvalitāti, bet arī to, lai banknotes saglabātos labā stāvoklī pēc tam, kad tās atstājušas centrālo banku seifus. Apgrozībā esošo banknošu kvalitātei pazeminoties nolietojuma vai nosmērēšanās dēļ, tās, piemēram, var netikt pieņemtas tirdzniecības automātos. Ja šādas banknotes neizņemtu no apgrozības, tiktu apgrūtināta arī viltojumu atklāšana. Tāpēc noteikti kopēji minimālie kvalitātes standarti banknošu laišanai apgrozībā, ko NCB piemēro banknošu apstrādei ātrdarbīgas banknošu šķirošanas iekārtās, kuras sekundes simtdaļā spēj noteikt banknotes autentiskumu un pārbaudīt tās stāvokli. Vajadzības gadījumā NCB nodrošinājušas, lai noteiktu nominālvērtību banknotes biežāk nonāktu atpakaļ NCB, dodot iespēju izņemt no apgrozības nolietotās banknotes.

Eurosistēma arī rūpīgi uzrauga jaunākās norises saistībā ar skaidrās naudas aprites cikla organizēšanu komercbankās. 2002. gadā ar banknošu apstrādes iekārtu ražotājiem un Eiropas kreditēšanas sektora asociācijām tika panākta vienošanās par kopējiem minimālajiem banknošu kvalitātes un autentifikācijas noteikumiem. Skaidrās naudas apstrādes iekārtas ir savrupas pašapkalpošanās iekārtas, kas veic pilnīgi automātisku procesu – pieņem, apstrādā un izsniedz banknotes. Šie noteikumi nodrošina drošu banknošu autentiskuma un derīguma pārbaudi pirms to izsniegšanas. 2004. gada decembrī šie noteikumi tika papildināti, pievienojot tiem "Pamatnoteikumus viltojumu noteikšanai un banknošu šķirošanai pēc derīguma kredītiestādēm un citām specializētajām skaidrās naudas apstrādes iestādēm".

Pamatnoteikumos ietvertas prasības, kas jāievēro bankām un skaidrās naudas pārvadāšanas uzņēmumiem, kad tie izsniedz banknotes, kas saņemtas no klientiem, izmantojot vai nu skaidrās naudas apstrādes iekārtas, vai operatora apkalpotās banknošu apstrādes iekārtas.

Jaunie pamatnoteikumi vēl vairāk samazina risku, ka bankas nejauši varētu izsniegt viltotas banknotes. Viens no veidiem, kā to panākt, ir ļaut bankām un naudas pārvadāšanas uzņēmumiem izmantot tikai tādas skaidrās naudas apstrādes iekārtas, kuras veiksmīgi izturējušas centrālās bankas pārbaudes.

Euro attīstās labi, un Eurosistēma, ieviešot banknotes un monētas un pārvaldot to apgrozību, guvusi būtisku pieredzi. Šī pieredze tiks likta lietā, ieviešot euro skaidro naudu Eiropas Savienības jaunajās dalībvalstīs. No 2007. gada euro pakāpeniski aizstās nacionālās valūtas 12 valstīs, kas Eiropas Savienībai pievienojušās kopš 2004. gada 1. maija, – Bulgārijā, Čehijas Republikā, Igaunijā, Kiprā, Latvijā, Lietuvā, Maltā, Polijā, Rumānijā, Slovākijā, Slovēnijā un Ungārijā. No šīm 12 valstīm pirmā euro zonai pievienojās Slovēnija 2007. gada janvārī.

Euro kā brīvi konvertējama un plaši tirgojama valūta ir vilinošs mērķis naudas viltotājiem. Tomēr viltotās banknotes ir tikai niecīga daļa no apgrozībā esošo euro banknošu skaita (aptuveni 11 mljrd.).

Lai apsteigtu naudas viltotājus, Eurosistēma nepārtraukti seko stāvoklim viltojumu jomā un jaunākajiem sasniegumiem iespiešanas un reproducēšanas tehnoloģijās un attīsta jaunus pretviltošanas elementus un jaunas banknošu izgatavošanas tehnoloģijas.

Eiropas Centrālās bankas prezidents Žans Klods Trišē 2004. gadā Eiropas Centrālajā bankā simboliski sveic 10 jaunās Eiropas Savienības dalībvalstis.

Pretviltošanas elements sāk "novecot" tūlīt pēc banknošu sērijas emisijas, un ir skaidrs, ka viltotāju zināšanas par pretviltošanas elementiem ar katru brīdi uzlabojas. Tāpēc banknošu emitenti parasti aktualizē, t.i., uzlabo, banknošu sērijas dažus gadus pēc to laišanas apgrozībā.

Faktiski jau notiek jaunas euro banknošu sērijas plānošana. Tajā būs ietverti jauni pretviltošanas elementi, bet citādi tā turpinās pašreizējo sēriju. Saglabāsies pašreizējās banknošu nominālvērtības – no 5 euro līdz 500 euro –, un to pamatā būs pašreizējā dizaina koncepcija "Eiropas laikmeti un stili", tūlīt ļaujot tās atpazīt kā euro banknotes.

Jaunās sērijas veidošanas pirmais posms bija drošības kritēriju saraksta izveide. Tika aptaujātas dažādas banknošu lietotāju grupas, lai radītu ērtāk lietojamas banknotes, ko viegli apstrādāt veikalos un citur, kā arī viegli pārbaudīt ar neapbruņotu aci un iekārtu sensoriem. Tam seko rūpnieciskā pamatojuma posms, kad pārbauda pretviltošanas elementu izturību pret nolietošanos un citus kvalitātes faktorus, kā arī to piemērotību ražošanai lielā apjomā.

Jauno euro banknošu izstrāde un izgatavošana prasīs laiku, un apgrozībā tās laidīs pakāpeniski vairāku gadu laikā. Jauno banknošu ieviešanas secība un laiks būs atkarīgs no jaunu pretviltošanas elementu pieejamības un stāvokļa naudas viltošanas jomā. Gaidāms, ka pirmā jaunās sērijas banknote parādīsies ap 2010. gadu.

© Eiropas Centrālā banka, 2007

ADRESE
Kaiserstrasse 29
60311 Frankfurt am Main, Germany

PASTA ADRESE
Postfach 16 03 19
60066 Frankfurt am Main, Germany

TĀLRUNIS
+ 49 69 1344 0

INTERNETA LAPA
http://www.ecb.europa.eu

FAKSS
+49 69 1344 6000

TELEKSS
411 144 ecb d

FOTOGRĀFIJAS
Deutsche Bundesbank
Eiropas Kopiena
Eiropas Centrālā banka
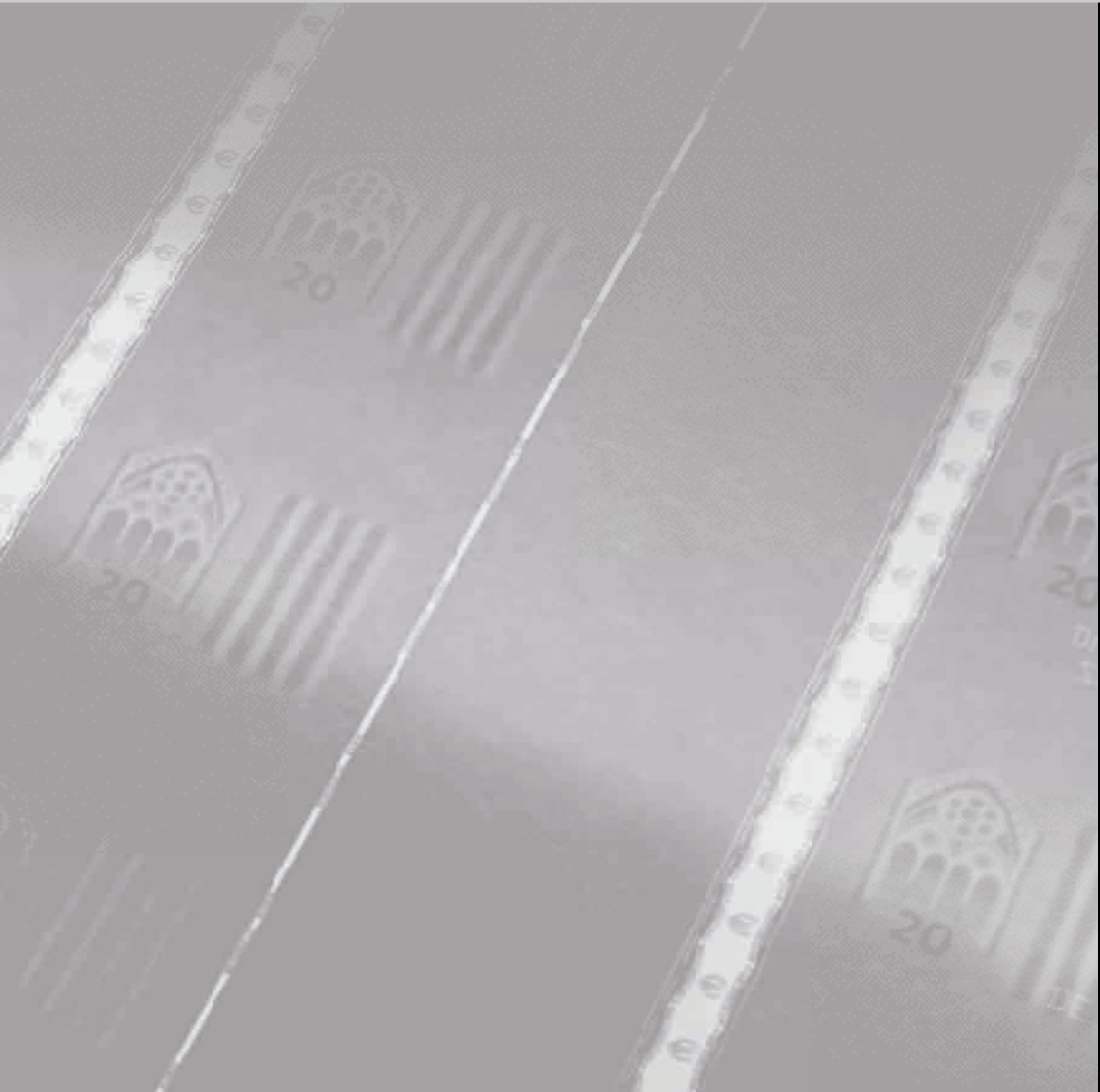
ISBN: 978-92-899-0329-5 (interneta versija)